

Leena Pietilä-Castrén

SUOMALAISISTA ANTIIKKIKOKOELMISTA

Keräilijät ja heidän esineensä

Suomessa ei ole kreikkalais-roomalaiseen antiikkiin erikoistunutta museota. Joh- tuuko se ehkä sijainnistamme pohjoistu- len tuonpuoleisessa Hyperboreassa, jonne Apollon-jumala saapui myyttisinä aikoina joutsenvaunuissa tuomaan aurinkoa ja su- lattamaan lunta? Myöhemmin, Rooman keisarikunnan alkuvuosisatoina, suoranaista kosketusta roomalaiseen tuontitavaraan saatiin esimerkiksi pronssisista viinikau- hoista ja lasisista juomasarvista.¹ Ja paljon myöhemmin Turun akatemian opinnäyte- töissä tutkittiin kyllä antiikin kulttuuria, esi- merkiksi Efesoksen Artemista vuonna 1708, Venus-myyttiä 1798, Homeroksen kypäriä 1813, Dionysokselle omistettuja *oscillumei- ta* vuonna 1815 ja ikuista Roomaa 1821,² mutta nykypäivään asti säilyneisiin esinei- siin päästiin tutustumaan tarkemmin vasta 1830-luvulla Keisarillisen Aleksanterin-yli- opiston Raha-, mitali- ja taidekabinetissa.³ Siitä lähtien on erilaisia esinemääriä kulkeu- tunut Suomeen, varta vasten hankittu ja lah- joitettukin eri tahoille, mutta ihan oikeaa, antiikin teemalle omistettua museota ei ole toteutettu. Antiikista kiinnostuneet joutuvat siten suuntaamaan moneen lähialueen mu-

seon, idän suunnalla Eremitaasiin Pieta- rissa sekä lounaassa Kööpenhaminaan, jos- sa on Thorvaldsenin museo, Ny Carlsberg Glyptotek ja paikallisen kansallismuseon antiikkikokoelma. Tukholmassakin on Me- delhavsmuseet.

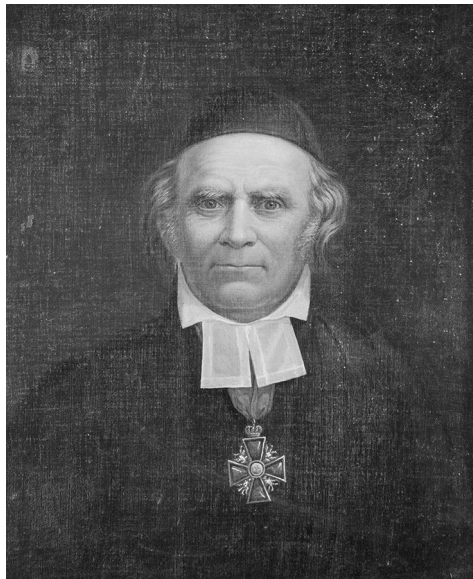
Seuraavassa paneudutaan kreikkalais- roomalaista esineistöä maassamme kartut- taneisiin henkilöihin, ja tarkastellaan aineis- ton laatua ja esillepanoa vajaan parinsadan vuoden ajanjaksolla.⁴ Tällaista kokoelma- historiallista kokonaiskartoitusta Suomen kreikkalais-roomalaisesta esineistöstä ei aiemmin ole tehty. Syynä on juuri kreikka- lais-roomalaiseen aineistoon keskittyneen museon puuttuminen ja se, että suuri osa esineistöstä on viime aikoihin asti ollut yksi- tyisomistuksessa.⁵ Tässä esitetty tieto on ke- rätty 1990-luvun alusta lähtien tehdyistä osa- tutkimuksista,⁶ joissa itse aineiston esittelyä on täydennetty keräilijöitä valottavilla mik- rohistorioilla. Seuraavassa pyritään vastaa- maan siihen, millaista aineistoa maahamme on eri aikoina tuotu, mihin se on päätynyt, miten sitä on hyödynnetty ja minkälaiset henkilöt ovat olleet koko toiminnasta vas- tuussa.

Keisarillisen Aleksanterin yliopiston kokoelman kartuttajat

Syyskuussa 1827 Turun palossa menetettiin suuri osa yliopiston kokoelmista, ja sen siirryttyä Helsinkiin niitä alettiin kartuttaa aiemmalla, pääasiassa lahjoituksiin perustuvalla hankintapolitiikalla.⁷ Ensimmäisiä tunnettuja lahjoittajia oli kirkkoherra Pehr Sadelin (1788–1858), joka antoi yliopistolle pompejilaisen lattiamosaiikin, *opus tessellatum*, kappaleen vuonna 1828.⁸ Sadelin oli laajasti sivistynyt, toimi lahjoituksen aikoihin 1820-luvulla Vaasassa opettajana ja rehtorina, ja vuodesta 1831 Hammarlandin kirkkoherrana Ahvenanmaalla.⁹ Ei ole tietoa, mistä hän oli saanut lattiamosaiikkinsa, joka koostuu muutamista laastiin kiinnitetyistä mustista basalttiteroista. Niitä käytettiin varsin tavanomaisesti Rooman keisariajan alkuvuosisatoina esimerkiksi kylpylöiden lattioissa; todennäköisesti tämä mosaiikinpalanen oli tullut Välimerellä käyneen merimiehen tuomisina. (Kuva 1.)

Seuraava mosaiikinpala luuteloitiin yliopistolle vuonna 1833.¹⁰ Se oli peräisin Herculaniumista ja poimittu talteen kolme vuotta aikaisemmin. Lahjoittajana oli Tammisaaressa syntynyt Gustaf Fredrik von Böningh, Suomen kauppa-asiamies Räävelissä (Tallinnassa) ja myöhempi hovineuvos. Von Böningh loi kuudenkymmenen Virossa vietetyn vuoden aikana huomattavat kaupalliset, sosiaaliset ja kulttuurisuhteet niin paikan päällä kuin Suomessa ja Venäjälläkin. Hän toimi varsinaisen ammattinsa ohella monilla tahoilla, joille lahjoitti muun muassa rahoja, mitaleita, muinaisesineitä ja kirjoja.¹¹ Vieraanvaraisuudestaan tunnettu von Böningh lienee saanut mosaiikkifragmentin tuttavapiiristään. Pienet mustat ja kultaiset mosaiikkiterat ovat tässäkin tapauksessa vielä kiinni laastinpalasessa, ja kullan käyttö viittaa alkuperään seinämosaiikkina.

Syksyllä 1834 vastanimitetty teoreettisen ja käytännöllisen lääketieteen professo-

Kuva 1. Pehr Sadelin.

Kuva 2. Immanuel Ilmoni.

ri Immanuel Ilmoni (1797–1856) lahjoitti yliopiston Raha-, mitali- ja taidekabinettiin neljätoista esinettä tuomisina Euroopan halki Italiaan suuntautuneelta matkaltaan. Jo opiskeluaikanaan 1820-luvun alussa hän oli perehtynyt antiikkiin Tukholmassa, muun muassa Kuninkaanlinnan veistoksiin ja Drottningholmin linnan miniatyyrirempeleihin,¹² jotka kuningas Kustaa III oli tuonut Italian-matkaltaan 1783–1784. Ilmonille

syntyi niitä katsellessaan unelma nähdä suuren maailman elämää enemmänkin,¹³ mihin tilaisuus tarjoutui Turun palon jälkeen. Kesäkuussa 1828 hän aloitti yli kaksi vuotta kestäneen Grand Tourinsa Saksan ja Itävallan kautta Italiaan ja Sisiliaan. (Kuva 2.)

Matkakokemuksensa hän dokumentoi päiväkirjassaan *Dagbok under min utländska resa* sekä kirjeissään.¹⁴ Varsinaisten opintojen ja ammatillisen suhdetoiminnan lisäksi hän ehti tutustua moniin museoihin, Berliinissä Giuseppe Passalacquaalta edellisenä vuonna ostettuun egyptiläiseen kokoelmaan, Münchenissä Glyptoteekkiin ja moniin yksityiskokoelmiin sekä Wienissä Taidehistorialliseen museoon. Hänen monipuolinen keräilyintonsa ammattiin liittyvien kasvi- ja mineraalinäytteiden lisäksi ilmeni Weimarin kirjastossa, jossa hän repäisi mukaansa palan Martti Lutherin kaapua.¹⁵ Italiassa hän kävi Milanossa ja Venetsiassa, viihtyi Roomassa skandinaavitaiteilijoiden piirissä, näki Herculaneumin kaivaustunneleista käsin, nousi Vesuviukselle muulilla ja kävi Pompejissakin. Sieltä hänen matkansa jatkui

Paestumiin ja kesällä 1829 Sisiliaan, jossa hän kiipesi kahdesti Etnalle, vieraili itäranikolla Cataniassa ja Syrakusassa, eteläranikolla Girgentissä, antiikin Akragaassa eli nykyisessä Agrigentossa, jossa mainitsee erityisesti käyntinsä rauniokentillä sekä vierailunsa muuten tuntemattoman Signor Luigi Granetin luona. Tämä oli näyttänyt hänelle kreikkalais-sisilialaisen vaasikokoelmansa. Hän palasi pohjoiseen Napolin ja Rooman kautta, Alppien yli Zürichiin, Pariisiin, Lontoon, Kööpenhaminaan ja lopulta Tukholman kautta Suomeen lokakuussa 1830. Kokonaisuutena matka oli todella huomattava, ei vähiten siksi, että hän matkusti julkisilla kulkuneuvoilla, jalan, joskus yksin, joskus satunnaisessa matkaseurassa.

Grand Tourin tuliaisina ja neljä vuotta matkan päättymisen jälkeen 1834 Ilmoni lahjoitti yliopistolle matkan aikana keräämänsä esinekokoelman. Konsistorin pöytäkirjaan merkittiin hankintapaikoiksi Rooma, Paestum, Sisilia ja Egypti.¹⁶ Näyttää siltä, että Helsingissä vähän, jos lainkaan tunnettu Girgenti oli kirjaajan käsissä muuttunut Egyptiksi, jossa Ilmoni ei käynyt. Vuonna 1849 yliopiston Raha-, mitali- ja taidekabinetti jaettiin Rahakabinettiin ja Historiallis-kansatieteelliseen kokoelmaan,¹⁷ ja Ilmonin esineiden alkuperään liittyvät virheet jatkuivat. Amanuenssi Henrik August Reinholmin kirjatessa 1857 tiedot yliopiston Etnografisen museon katalogiin Napolista etelään sijainnut Paestum oli muuttunut jo Palestiinaksi.¹⁸ Esineitäkään ei enää määritelty, ja vuoden 1875 Färlingin luettelossa niitä oli kahdeksan: lamppu,¹⁹ viisi saviastiaa, Paestumista löydetty pieni terrakottainen naisenpää ja etruskivaasiksi nimetty esine,²⁰ joka on itse asiassa attikalaista tekoa oleva mustakuvioinen öljypullo.²¹ Terrakottainen seppelöity naisenpää on puolestaan Ilmonin esineistä ainoa, jonka löytöyhteys mainitaan – hiilen seasta saviurnassa.²² (Kuva 3.)

Yliopisto-opettajien ohella muutkin lahjoittivat tulauskokoelmiaan yliopistol-

Kuva 3. Ilmonin Paestumista tuoma terrakottainen naisenpää 100-luvulta eKr. Kork. 8,5 cm.

le. Insinööri, tehtailija ja kartanonomistaja Constantin Carstens (1830–1909) työskenteli Ruotsin rautateillä 1856–1857 ja opiskeli Karlsruhen Polyteknisessä instituutissa Saksassa 1857–1858. Noina ulkomaan vuosina hänellä oli ollut mahdollisuuksia tutustua paikallisiin antiikkikokoelmiin, ja ehkä juuri niiden inspiroimana hän hankki Karlsruheelta neljä esinettä. Ne hänelle joko myi tai lahjoitti henkilö, joka oli puolestaan ostanut ne Pompejista jo heinäkuussa 1829.²³ Nämä olivat eteläitalialainen pieni punakuviolekyttös, kaksi naista esittävää terrakottafiguriniä ja öljylamppu,²⁴ ja tällaisesta valikoimasta tuli vastaisina vuosikymmeninä varsin tavanomainen suomalaiskeräilijöiden tuliaisen. Carstensin lahjoitus tapahtui ilmeisesti heti kotiinpaluun jälkeen 1858, mutta hänellä säilyi kiinnostus muinaisesineisiin, sillä vuonna 1874 Mikkelissä asuessaan hän liittyi Suomen muinaismuistoyhdistyksen jäseneksi pian sen perustamisen jälkeen.²⁵ Carstensin esineet ovat olleet esillä Kulttuurien museon *Kaukaa haettua* -perusnäyttelyssä Tennispalatsissa 2004–2013.²⁶

Vuonna 1860 E. J. Vilhelm Salingre (1828–1874), apteekkarin poika ja apteekkari itsekin, lahjoitti kaksikymmentä esinettä yliopiston Historiallis-kansatieteelliseen kokoelmaan.²⁷ Kokonaisuus käsitti erilaisia pronssieja koruista käyttöesineisiin, sormuksista avaimiin ja lisäksi helmikaulanauhan ja savilampun. Lahjoitus on merkittävä pronssiesineiden monipuolisuuden ja viitteellisen löytötiedon vuoksi, jonka mukaan kaikki oli löydetty Saksasta läheltä Wiesbadenia. Jo keisariajan alussa tuolle paikalle Reinin oikealle rannalle oli lämpimien lähteiden äärelle syntynyt roomalaisasutus nimeltä *Aquae Mattiacae*.²⁸ Hankinnat oli todennäköisesti tehty vuoden 1850 tietämillä, jolloin Salingre oli opiskellut farmasiaa Jenan Friedrich Schiller -yliopistossa.²⁹ Vain neljä vuotta aikaisemmin sen yhteyteen oli perustettu arkeologinen museo, jossa oli sekä antiikkiveistosten kipsikopioita että esinekokoel-

ma.³⁰ Ne olivat varmasti osaltaan luoneet myönteistä ilmapiiriä antiikin aineellisen kulttuurin ymmärtämiselle myös ulkomailta tulleiden opiskelijoiden keskuudessa, ja siten myös esineistön kauppaamiselle ja ostamiselle. Myöhemmin Helsingissä apteekkari Salingre oli ehkä saanut sysäyksen lahjoitukseensa aivan lähipiiristään, sillä hänen sisarensa Adelaide (1830–1908) oli naimisissa tulevan kenraaliluutnantti ja senaattori Otto Viktorinus Gaddin (1831–1898) kanssa. Tämä oli edellisenä vuonna, siis 1859, lahjoittanut suurikokoisen attikalaista tekoa olevan mustakuvioskyfoksen Historiallis-kansatieteelliseen kokoelmaan. Skyfoksen hän oli löytänyt Meloksen saarelta Kykladeilta palvellessaan luutnanttina Välimeren purjehduksella korvetti Bajanilla.³¹ (Kuva 4.)

Helsingin yliopiston Rooman kirjallisuuden dosentti ja kouluylihallituksessa ylitarkastajana elämäntyönsä tehnyt Carl

Kuva 4. Luutnantti Gaddin mustakuvioskyfoksessa kuvataan Dionysos-jumala ja tanssivat satyyrit ja menadit. Kork. 16 cm, suun halk. 22,5 cm.

Kuva 5. Carl Synnerbergin pahaa silmää karkottava siivekäs fallosriipus. Pituus 6 cm.

Synnerberg (1837–1915) oli syntyjään Uudestakaarleppystä. Vuonna 1867 hän lahjoitti Historiallis-kansatieteelliseen kokoelmaan Pompejista peräisin olevan siivekkään pronssifallosriipuksen.³² Synnerbergin yliopistopinnot ajoituivat 1860-luvulle, jolloin hän toimi myös Helsingfors privatlyceumin latinanopettajana, sekä 1866–1869 Rooman kirjallisuuden dosenttina. Kouluhallituksessa 1869–1902 työskennellessään hän kävi ainakin Saksassa ja Sveitsissä,³³ mutta lahjoituksen ajankohtaan liittyvistä aikaisemmista matkoista ei ole tietoa. Hänen Fredrikinkadun kodissaan oli esillä rintakuvia ja antiikiesineitä,³⁴ joita hän seuralliseksi mainittuna henkilönä oli voinut saada myös lahjaksi. Antiikin Kreikassa ja Roomassa tällaisilla kaulaketjussa pidettävillä riipuksilla, latinaksi *fascinus*, uskottiin olevan pahalta silmästä ja muilta ongelmilta suojaava vaikutus,³⁵ ja niitä on säilynyt runsaasti eri puolilla antiikin maailmaa. (Kuva 5.)

Seuraavana vuonna 1868 Karl Emil Ferdinand Ignatius (1837–1909), myöhempi Pohjoismaiden historian ja Suomen tilastotieteen dosentti ja senaattori lahjoitti Historiallis-kansatieteelliseen kokoelmaan pronssiesineitä, kaksi avainta, miehenpään hahmoisen kahvakoristeen, miestä esittävän pienoisveistoksen, fragmentaarisen fibulan sekä Palatium-kukkulalta Roomasta poimitun marmorikappaleen.³⁶ Ignatius toimi koko 1860-luvun yliopiston historiallis-kansatieteellisen kokoelman amanuenssina,³⁷ väitteli tohtoriksi 1864 ja tutustui 1867 senaatin myöntämän apurahan turvin muiden maiden tilastotyöhön muun muassa Firen-

zessä.³⁸ Tuon matkan yhteydessä hän lienee käynyt Roomassa, jonka seudulta muutkin hänen tuomansa esineet lahjoitustietojen mukaan olivat peräisin. Kiinnostus varsinaista leipätyötä paljon vanhempiin asioihin ilmeni hänen vastaisessakin toiminnassaan Suomen muinaismuistoyhdistyksen varapuheenjohtajana 1871–1875 ja puheenjohtajana 1875–1885.

Vuonna 1872 historiallis-kansatieteelliset kokoelmat avattiin nykyisellä Snellmanninkadulla Historiallis-kansatieteellisenä museona yliopiston uuden laboratoriorakennuksen, tulevan Arppeanumin avarissa tiloissa, joiden suunnitteluun Ignatius oli vaikuttanut.³⁹ Muutamaa vuotta myöhemmin museossa vieraili myös venäläinen tykistöupseeri, eversti Ilja Ivanovitš Filipenko (n. 1830–1904), joka oli palvellut Krimillä everstinä vuosina 1868–1871 ja kerännyt Kertšistä eli antiikin aikaisesta Pantikapaionin kreikkalaiskaupungista niemimaan itäosassa sekä rahoja että seitsemäntoistaosaisen esinekokoelman.⁴⁰ Hän lahjoitti ne yliopistolle ollessaan Helsingissä läpikulumatkalla syyskuussa 1875, jolloin oli havainnut Historiallis-kansatieteellisessä kokoelmassa puutteita vanhojen kreikkalaisrahojen osalta. Hän uskoi lahjoituksensa olevan suureksi hyödyksi yliopistolle.⁴¹ Lahjoituksen välikätenä toimi jo edellä mainittu H. A. Reinholm, pappi, filosofian tohtori, folkloristi ja Suomen muinaismuistoyhdistyksen varapuheenjohtaja,⁴² joka oli aktiivinen Viaporin venäläisen varuskunnan keskuudessa. Filipenkon lahjoituksen taustalla saattoi olla se, että Krimillä hänen esimiehenään oli ollut suomalainen sotilasinsinööri Carl Robert Sederholm, joka oli vastuussa Kertšin linnoittamisesta. He olivat varmasti usein keskustelleet linnoitustöiden yhteydessä taltteen otetuista arkeologisista löydöistä, joista suuri osa toimitettiin Pietariin.⁴³ Filipenkon esineistön monipuolista luonnetta sekä kokoonpanon että ajoituksen suhteen kuvaavat siitä jo julkaistut esineet: attikalaista tekoa

Kuva 6. Eversti Filipenkon seppelpäistä satyri-
poikaa esittävä terrakottafiguriinin fragmenti. Kork.
7,7 cm.

oleva punakuviainen hajustepullo myöhäis-
klassiselta ajalta, lasta esittävä terrakottafiguriini (Kuva 6.) ja kuljetusamforan kahva hellenistiseltä ajalta, vaatimaton hajustepullo roomalaisajan alusta sekä vihreä lasiamfora ajanlaskun alkuvuosisadoilta.⁴⁴ Julkaisematomatkin osat vahvistavat kuvaa tavanomaisesta arkiesineistöstä, joka luultavasti oli peräisin pitkään käytössä olleelta asuinpaikalta.⁴⁵

Syksyllä 1875 Suomen ensimmäinen sanskritin ja vertailevan kielitieteen professori Otto Donner (1833–1909) lahjoitti Suomen muinaismuistoyhdistykselle pohjoiseen antiikin maailmaan liittyvän esineryhmän, joka koostui rahoista, lattiatiilistä, fragmenttaarisesta lasiastiasta ja lampusta.⁴⁶ Ne olivat peräisin nykyisestä Szombathelystä länsi-Unkarissa, antiikin aikaisesta ja keisari Claudiuksen vuonna 45 perustamasta *Colonia Claudia Savariensumista*, joka oli Pannonia Superiorin pääkaupunki. Todennäköinen hankinta-ajankohta lienee ollut 1860-luvun loppupuoli, jolloin Donner teki tutkimustyötä Tübingenissä ja muualla Keski-Euroopas-

sa.⁴⁷ Kotimaassa hän oli vuonna 1870 perustamassa Suomen muinaismuistoyhdistystä, jonka sihteerinä hän sen alkuvuosina toimi. Vuonna 1874 hän Viipurilaisen osakunnan kuraattorina teki aloitteen kansatieteellisten kulttuuriesineiden keräämiseksi,⁴⁸ ja vuodesta 1876 Helsingissä toimikin erillinen, ylioppilasosakuntien perustama kansatieteellinen museo.⁴⁹

Heti seuraavan vuoden 1876 tammi-
kuussa ”kapten H. Roos” lahjoitti yliopiston Historiallis-kansatieteelliseen museoon viisi esinettä, joiden alkuperä vaihteli Kreikasta Italiaan.⁵⁰ Kysymyksessä on merikapteeni Herman Gustaf Roos (1825–1881), joka vuosina 1869–1873 kulki maailman meriä parkkilaiva Navigatorilla ja vuosina 1874–1876 fregatti Vanadiksella, molemmat pietarsaarelaisen Malmin kauppahuoneen aluksia.⁵¹ Lastina oli kivihiltä ja sokeria määräsätaman ollessa usein Batavia Jaavalla. Alukset kiersivät yleensä Kapkaupungin kautta, ja lahjoitushetkellä Roos oli tietä-

Kuva 7. Merikapteeni Roosin pompejilaiset esineet.

Kuva 8. Raahen museon esineistöä.

västi Intian valtamerellä, joten lahjoitus joko kirjattiin itse tapahtuman jälkeen tai tuli museolle välikäsien kautta. Roosin pienemmillä aluksilla mahdollisesti Välimerelle tekemistä matkoista ei ole tietoa. Hän olikin voinut hankkia esineensä muualta, kuten Lontoosta, Amsterdamista tai Hampurista, jotka mainitaan alusten tavanomaisina välisatamina. Roosin lahjoitus käsitti lampun,⁵² lasiesineen, rannerenkaan ja mosaiikkilattian palasen Pompejista sekä piirtokirjoituksella varustetun kivisteelan Kreikasta.⁵³ (Kuva 7.)

Yliopiston Historiallis-kansatieteellisestä museosta ruvettiin vähitellen puhumaan vain Historiallisena museona,⁵⁴ jolla seuraavina vuosina oli muitakin edellä mainitun Carl Synnerbergin tapaisia yksittäisten esineiden lahjoittajia. Arvid Hjalmar Brotherus (1855–1888), opettaja ja kasvitieteilijä, toi Kaukasuksen matkaltaan pronssisen kaarisoljen vuonna 1877 läheltä Kazbek-vuorta tehdyltä hautausmaakaivaukselta.⁵⁵ Emelie Hagman puolestaan välitti Pompejista poimitun lampun lokakuussa 1892.⁵⁶ Hän lienee

Surutoin -työläsasuntojen taloudenhoitajana tunnettu henkilö, joka ollessaan paljon tekemisissä liikkuvankin väen kanssa oli saattanut saada lampun kiitollisen asukkaan lahjana.⁵⁷

Raahen museon kokoelma

Antiikkiesineiden keräilystä oltiin kiinnostuneita Helsingin ulkopuolellakin. Alkajaisiksi perustettiin Raahen Suomen ensimmäinen paikallismuseo vuonna 1862 kulttuuriharrastuksistaan tunnetun piirilääkäri Carl Robert Ehrströmin (1803–1881) aktiivisuuden tuloksena. Laajoihin ”maailmanlaajuisiin” keräilykohteisiin kuului myös antiikki, johon liittyviä esineitä, nykyisellään noin viisikymmentä, lahjoittivat etenkin paikalliset merikapteenit tuliaisina Sisiliasta, Kyprokselta ja Egyptistä.⁵⁸ Ne olivat tavanomaisesti pienenveistoksia, lamppuja, hajustepulloja, onpa mukana kiviveistoksen fragmenttikin. Esineet ovat näytteillä Raahen 1848 raken-

Kuva 9. Robert Martinin Suomeen välittämiä roomalaisia lasiesineitä.

netussa tulli- ja pakkahuoneessa, jossa toimi aikoinaan myös merimieshuone⁵⁹. Antiikki-esineistön aktiivinen kartuttaminen jatkui 1870-luvulle.⁶⁰ (Kuva 8.)

Aktiivinen kartuttaminen 1897–1923

Historiallisista kulttuurimuistoista kannettiin 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä huolta eri tahoilla, ja ajatus Suomen kansallismuseostakin syntyi. Suomen muinaismuistoyhdistys oli perustettu 1870, Muinaistieteellinen toimikunta 1884,⁶¹ ja vuonna 1894 työnsä alkaneen Antellin valtuuskunnan toimesta tehtiin hankintoja tulevaan Kansallismuseoon myös selvästi alueellisista näkökulmista.⁶² Vuonna 1897 arkeologi Alfred Hackman (1864–1942) matkusti Muinaistieteellisen toimikunnan edustajana Tukholmaan ostamaan esineitä ruotsalaiselta Fredrik Robert Martinilta.⁶³ Martin oli Ruotsin kansallismuseon amanuessi, joka talvikauden 1895–1896 oli oleskellut Egyptissä tekemässä hankintoja erityisesti ruotsalaisiin museokokoelmiin. Aineiston suuren määrän vuoksi osaa siitä tarjottiin Helsinkiin. Kairossa Martin oli ostanut kreikkalaiselta antiikkikauppiaalta esineistöä, joka

kertoman mukaan oli peräisin kätkölöydöstä pellostä Perassa, jonkun matkaa lounaaseen Nikosiasta.⁶⁴ Martinin välittämään aineistoon kuului erilaista keramiikkaa itäisen Välimeren lisäksi myös Mustanmeren alueelta, samoin monenlaisia terrakotta- ja metalliesineitä sekä lasia.⁶⁵ (Kuva 9.) Antellin valtuuskunnan hankkimat kokoelmat olivat kuitenkin puoli-itsenäinen instituutio, eikä kreikkalais-roomalaisen aineiston keräileminen varsinaisesti kuulunut Kansallismuseon kokoelmapolitiikkaan, vaan sen osalta kyse oli lahjoituksista.⁶⁶

Vuosisadan vaihduttua antiikin kulttuuriin liittyviä ostoja mietittiin Suomen taide- ja teollisuusyhdistyksen museossa, ja välikädenä saatiin ahkera Italian-kävijä Werner von Hausen (1870–1951). Kuvataiteilija ja opettaja Werner von Hausen opiskeli lyhyen aikaa Suomen taideyhdistyksen piirustuskoulussa ja Pariisissa 1893–1894, jonka jälkeen hän matkusti Egyptissä ja itäisellä Välimerellä 1895. Vuosina 1898–1901 hän asui ensi kerran Italiassa, jonka maisemista sai elinikäisen innoituksen. Antiikin raunioita ja esineitä hän maalasi uransa alkuaikojista aina vuoteen 1926, jolloin kiinnostus niiden aihepiiriin näyttää hiipuneen.⁶⁷ Vuosina 1908–1918 hän opetti Taideteollisuus-

keskuskoulussa Helsingissä ja sen jälkeen kotipaikkansa Kauniaisten ruotsinkielisessä oppikoulussa.

Sisilian Agrigentosta, antiikin Akragasta, hän osti 76-osaisen antiikkikokoelman. Aivan tarkasta hankinta-ajankohdasta ei ole tietoa, mutta se on tapahtunut ennen vuotta 1911, jolloin esineet oli jo luetteloitu Suomen taideteollisuusyhdistyksen museon päiväämättömään katalogiin.⁶⁸ Hankinnan taustalla oli museon toimeksianto,⁶⁹ johon varmasti vaikutti arkkitehti Gustaf Strengell, Suomen taideteollisuusyhdistyksen sihteeri 1901–1918 ja museon intendentti 1911–1918.⁷⁰ Määrätietoisesta hankinnasta puhuvat myös esineiden osto tuhannella Suomen markalla, kahta myyjää ja kuljetusta koskevat, tosin päiväämättömät, tiedot.⁷¹ Vuonna 1875 perustettu Suomen taideteollisuusyhdistys hallinnoi myös Taideteollisuuskeskuskoulua, von Hausenin silloista työpaikkaa.

Yhdistyksen museo sai kokoelmilleen tilat Etu-Töölöstä Hakasalmen huvilan yläkerrasta 1912. Avarakatseinen Strengell halusi sinne edustavia hankintoja kaikkialta maailmasta,⁷² ja hän sai tehtäväkseen myös museon uudelleenjärjestelyn. Kreikkalaiset vaasit asetettiin harmaalle batiikille – Regent Streetin ja Rue de la Paixin luksusnäyteikkunoiden inspiroimana – ja muodostivat oman kokonaisuutensa yhdessä vitriinissä.⁷³

Strengell epäilee vuoden 1914 museoluettelossa esineiden aitoutta: ”Sekä tekniseltä että taiteelliselta suoritukseltaan sängen karkeitä ja huolimattomia ja osaksi alkuperältään epäiltäviä.”⁷⁴ Ehkä sisilialaista paikallistekoa olevien vaasien erikoiset muodot ja kulu-neella muotilla tehtyt terrakottafiguriinit saivat tällaisen epäilyn nousemaan Strengellin mieleen. Museovihkosessaan hän joka tapauksessa julkaisi ensimmäisen suomenkielisen katsauksen kreikkalaisten vaasien ja figuriinien maailmaan.⁷⁵ Aivan kokonaisuudessaan von Hausenin tuoma kokoelma ei päässyt esille, vaan osaa säilytettiin laatikossa.⁷⁶ On todennäköistä, että museon joutuesssa luopumaan kahdesta huonetilastaan 1915 Sisilian kokoelmakin varastoitiin. (Kuva 10.)

Nykyisin Vantaalla Designmuseon varastossa oleva von Hausenin kokoelma on Suomen antiikkikokoelmien joukossa merkittävä yhtenäisen hankinta-alueensa, lukuisuutensa ja edustavuutensa puolesta. Kokoelma koostuu kreikkalaista, eteläitalialaista ja sisilialaista tuotantoa olevista vaaseista,⁷⁷ öljylampuista ja yksikertaisista hajustepulloista.⁷⁸ Mukana on myös Agrigentossa suosituttuja Demeter-jumalaa ja Persefoneeta esittäviä terrakottaisia pienoiseivostoksia,⁷⁹ jotka nekin vahvistavat kuvaa hautaesineistöstä. Se oli peräisin epävirallisista kaivauksista, joista myyntitavara sitten päättyi kansainvälisille ostajille.⁸⁰

Kuva 10. Werner von Hausenin Sisiliasta tuomia Gnathia-vaaseja.

Kuva 11. 300-luvulla eKr. eläneen puhuja Filostratoksen pronssinen äänestyslevy. Mitat 11 x 2,0-2,5 x 0,1 cm.

Vuonna 1897 Antellin valtuuskunta oli käyttänyt ulkomaista välittäjää, mutta seuraavassa aluekohtaisessa hankinnassa Palestiinasta lähtijä itse oli aloitteellinen.⁸¹ Monipuolisesti sivistynyt teologiprofessori ja kirjailija Arthur Hjelt (1868–1931) toimi yliopiston rahakabinetin amanuenssina 1892–1904 ja esimiehenä 1904–1931. Antellin valtuuskunnan varapuheenjohtaja hän oli 1894–1907 ja siten hyvin selvillä Kansallismuseon syntyvaiheisiin liittyvästä kokoelma- ja hankintapolitiikasta, jonka mukaan ulkomaille lähtevillä oli usein mandaattina alueille tyyppillisten esineiden osto. Vuonna 1911 Hjelt teki tutkimusmatkan Lähi-itään, josta kirjoitti laajasti muun muassa kolmiosaisessa teoksessaan *Matkahavaintoja Raamatun mailta* (Helsinki 1915–1917). Sen toisessa osassa *Ylös Jerusalemiin* hän kirjoittaa retkistään kaivausalueille kevättalvella 1911 muinaistutkijoiden seurassa ja yhteyksistään ulkomaisiin arkeologeihin, joihin yleensä toimivat luostariveljet. Hän tutustui myös luostarien yhteydessä olleisiin muinaistieteellisiin museoihin; esimerkiksi ”Pyhän Annan luostariin on perustettu hauska muinaistieteellinen museo, joka sisältää pääasiassa luostarin omalta alueelta tehtyjä löytöjä”. Museon esimieheltä hän sai ”huokealla ostaa joukon---pikkurahoja, jotka ovat olleet liikkeessä Jeesuksen päivinä”,⁸² ja antiikin maailman näkökulmasta katsottuna Julius-Claudius-sukuisten keisarien ajalla. Hjelt laati 204-osaisesta Palestiina-kokoelmasta yksityiskohtaisen luettelon. Aineisto koostuu pääasiassa aseista, lampuista, erilaisista saviruukuista ja lasipulloista. Tähän mennessä

siitä on tutkittu vain vähäisiä osia, seisovaa Tykhe-Fortuna-jumalatarta esittävä pronssi-figuriini runsaudensarvineen sekä lasiesineitä ajanlaskun alkuvuosisadoilta.⁸³

Kaksi vuotta Palestiina-hankintojen jälkeen Suomen ehkä monipuolisin antiikintutkija Johannes Sundwall (1877–1966) sai Antellin valtuuskunnalta toimeksiannon ostaa Kreikasta arkeologisia ja etnografisia esineitä, erityisesti tärkeimmät vaasityypit.⁸⁴ Suuri osa hankinnoista tehtiin vuonna 1913, mutta liitettiin Kansallismuseon kokoelmiin vasta 1921. Yliopiston vanhan ajan historian dosentiksi Sundwall oli nimitetty 1907,⁸⁵ ja aiemman Kreikan-matkansa jäljiltä hän oli jo 1910 myynyt yliopiston rahakabinetille Filostratos-nimisen puhujan pienen pronssisen äänestyslevyn 300-luvun eKr. Attikasta.⁸⁶ (Kuva 11.) Kansallismuseon kokoelma on 20-osainen, vaaseja on kahdeksantoista ja loimipainoja kaksi. Vaasit edustavat korinttilaista, boiotialaista ja attikalaista vaasiparhaimmistoa geometriselta kaudelta hellenistiselle ajalle, kokonaisuuden täyttäessä kelpo tavalla tilaajan toivomuksen tärkeimmistä vaasityypeistä.⁸⁷ Ostoksensa hän teki virallisilta ja epävirallisiltakin antiikkikauppailta, joita kutsui nimellä *arkhaiokapeloit*. Nämä puolestaan olivat ostaneet kauppaamansa antiikkiesineet maanviljelijöiltä ilmoittamatta löydöistä viranomaisille.⁸⁸ Loimipainot olivat Tirynsistä, ja yhden karkeampaa tekoa olevan, käsintehdyn saviastian Sundwall ilmoitti poimineensa Knossoksesta, kivikautisten sirpaleiden joukosta – ”poiketen kuitenkin kaikesta jo julkaistusta neoliittisesta aineistosta Kreetalla, eikä sen vuoksi voine

kuulua kivikauteen”.⁸⁹ Ei ole tiedossa, oliko päätelmä Sundwallin oma. Hankinnoista hän sai Suomessa tuhat markkaa, kuten Hjeltkin,⁹⁰ joten ehkä kyseessä oli ulkomaisille hankinnoille tavanomaisesti 1910-luvun alussa myönnetty summa.

Kymmenen vuotta myöhemmin 1923 Kansallismuseolle hankittiin huutokaupassa osia ranskalaisesta Collection Millonista ruotsalaisen Olov Jansen toimiessa välittäjänä. Henri-E. Millon oli Dijonissa vaikuttanut tuomioistuimen esittelijä ja amatööriarkeologi, jonka alueelta keräämä aineisto julkaistiin vuonna 1913,⁹¹ ja huutokaupattiin hänen kuolemansa jälkeen. Huutokaupasta ostettiin antiikin maailmaan liittyen runsaat sata esinettä, pääasiassa luuta ja pronssia sekä pari saviastiaa.⁹² Tästä ryhmästä myyjät kuitenkin pysyivät takaisin terrakottaisen figuriinin, ja sen tilalle saatiin Saint Germainin arkeologisesta museosta vastaavanlainen korituolissa istuva äitihahmo kaksosvauvoineen.⁹³ (Kuva 12.) Jansen toimeksiantona oli ollut hankkia ”tyypillisiä ranskalaisia

antikviteetteja”, ja Suomeen päätyikin varsin edustava kokonaisuus roomalaisen Gallian esineistöä,⁹⁴ jonka löytöpaikoista on jonkin verran tietoa. Mukana tuli myös muutamia saviesineitä Pompejista ja Karthagosta.

Kansallismuseon kreetalainen kokoelma 1926

Kreetalaisena kokoelmana tunnetaan Wolter Stenbäckin (1884–1956) vuonna 1926 Kansallismuseolle lahjoittama 23-osainen esineistö. Hänen englantilainen vaimonsa Mary Stenbäck (1881–1926), syntyaan Longman, oli saanut sen vieraillessaan Knossoksen tutkijana kuuluisaksi tulleen enonsa Sir Arthur Evansin luona 1903 Kreetalla. Tapahtumasta on tarkka kuvaus Maryn Suomessa säilytetävissä päiväkirjoissa,⁹⁵ joista ilmenee, että Evansin sukulaisista koostunut seurue teki retken Juktas-vuorelle 20 kilometriä Knossoksesta etelään. Erästä sen luolasta, todennäköisesti Stavromytistä, Mary serkkuineen löysi lukuisia pienikokoisia, pääasiassa hellenistiseen aikaan liittyviä votiiviesineitä.⁹⁶ Kertomuksesta voi päätellä, että Evansin kaivausapulaiset olivat etukäteen käyneet kätkemässä esineet luolaan, josta tytöt ne sitten ”löysivät” kuljettaen ne pois taskuissaan.

Esineistössä on kaksi Demeteriä esittävää votiivifiguriinia,⁹⁷ paikallista tekoa olevia vaatimattomia saviastioita,⁹⁸ sekä tuontitarvarana kolme attikalaista hajustepulloa.⁹⁹ Juktas-vuori oli minolaiselta ajalta lähtien tärkeä palvontapaikka monine luolineen. Kansallismuseon kreetalainen kokoelma ei kuitenkaan sisällä lainkaan pronssikautista aineistoa ja sen vaatimattomasta luonteesta päätellen se luettiin vähäisempien löytöjen ryhmään, jota Arthur Evansilla oli kaivauksenjohtajan ominaisuudessa lupa viedä pois Kreikasta.¹⁰⁰ Tähän lupaan oli nyt sisällytetty myös sisarentytär Mary, jolle esineet olivat ilmeisen tärkeitä, koska ne kulkeutuivat myös Suomeen hänen avioituessaan 1919

Kuva 12. Korituolissa istuva äiti kaksosvauvoineen Galliasta 100-luvun alusta. Kork. 14,6 cm.

Wolter Stenbäckin kanssa.¹⁰¹ Arthur Evansin nuorin sisarpuoli Joan vieraili pariskunnan luona kesällä 1922, jolloin hän ihasteli Kansallismuseon järjestelyä; siinä samaan aikauteen liittyvät esineet kun olivat lähellä toisiaan, toisin kuin British Museumissa.¹⁰² Mary Stenbäckin kuoltua neljä vuotta myöhemmin hänen kokoelmansa päätyi lesken lahjoittamana tädin ihailemaan Kansallismuseoon, jos kohta sen varastoon.

Kokoelmia Helsingin ulkopuolelle 1905–1961

Raahan kokoelman jälkeen vierähti yli kolme vuosikymmentä ennen seuraavan Helsingin ulkopuolisen antiikkikokoelman muotoutumista. Porvoossa kasvanut antiikkikokoelma liittyy suurelta osalta Walter Sjöbergiin (1864–1937), joka oli kouluttautunut puutarhamestariksi 1880-luvulla, mutta teki varsinaisen elämäntyönsä 1900-luvun alusta antiikkikauppiaina Helsingissä. Hän laajensi taiteentuntemustaan monilla Euroopan- ja Venäjän-matkoillaan, joilta toi myös myytävää liikkeeseensä.¹⁰³ Vanhaan kotikaupunkiinsa, tuomiokirkkoon ja 1897 perustettuun Porvoon museoon, hän teki runsaasti erilaisia lahjoituksia lähes vuosittain.¹⁰⁴ Runsaat kaksikymmentä antiikkiesinettä terrakotasta pronssiin hän lahjoitti museolle neljässä erässä vuosina 1905, 1911, 1913 ja 1923.¹⁰⁵ Löytöpaikkoina mainitaan Rooman valtakunnan pohjoisella raja-alueella Wiesbaden, Köln ja Trier – roomalaisilla nimillä Aquae Mattiacae, Colonia Claudia Ara Agrippinensium sekä Augusta Treverorum – ja Italiasta Rooman katakombit sekä Pompeji. Sjöbergin antiikkiesineistä ovat vain pienet pronssiesineet olleet jossakin vaiheessa esillä.¹⁰⁶ Sjöbergin ohella lahjoittajina mainitaan raatimiehenä Porvoossa toiminut Karl Weckström, myöhempi hovineuvos 1890-luvun lopulla sekä hänen vaimonsa Leontina 1907. Vuonna 1910 museoluetteloon kirjattiin vie-

lä lattiamosaiikin fragmentti Caracallan termeistä Roomasta.¹⁰⁷ Sen lahjoittaja oli lehtori Carl Gabriel von Pfaler (1873–1958), joka stipendiatkan turvin oli perehtynyt voimistelunopetukseen Tukholmassa ja monissa saksalaiskaupungeissa syyslukukaudella 1908. Porvoon museoyhdistyksen pöytäkirjassa on lahjoituksen löytöpaikasta selityksenä ”---kylpylä- ja voimistelulaitos---”.¹⁰⁸ Von Pfaler ei tiettävästi kuitenkaan käynyt Italiassa, joten mosaiikkifragmentti on tulkittava välikäsien kautta tulleeeksi muistoksi stipendiatkan teemasta.

Tampereella puolestaan avattiin 1931 Hiekan taidemuseo, jonka rakennus vuodelta 1928 on Tampereen ensimmäinen jo alun

Kuva 13. Evert Tähkäpään vaasikokoelma hänen työhuoneensa kirjahyllyssä Tampereen Onkinniementä 1942.

perinkin museoksi suunniteltu rakennus. Sen monipuoliset kokoelmat keräsi kulta-seppä ja teollisuusneuvos Kustaa Hiekka (1855–1937), jota on kutsuttu Suomen jalometalliteollisuuden perustajaksi. Hän näki lähiseutuja ja Eurooppaa jo opiskeluaikanaan, ja matkusteli mielellään myöhemmin. Maailmanympärimatkan hän teki 1907–1908 yhdessä hyvän ystävänsä hovioikeuden asessori Evert Tähkävään (1868–1940) kanssa.¹⁰⁹ Siinä yhteydessä he kävivät Välimerelläkin ja myös Ateenassa. Molemmat uskoivat taiteen sivistävään vaikutukseen, ja Hiekka suunnitteli kasvavien kokoelmiensa tulevaisuutta yhdessä Tähkävään kanssa.¹¹⁰ Ne käsittävät suomalaista kuvataidetta, huonekaluja ja monipuolisen esinekokoelman, jossa on runsaasti eriaikaista hopeaa, matkamuis-toesineitä Ateenasta ja Roomasta sekä antiikkisten veistosten kopioita. Hiekan taidemuseon kolme eteläitalialaista punakuviavaasia ovat tulleet Evert Tähkävään hankintoina ja museolle osana testamenttilahjotusta. Tähkävään kotoa Tampereen Onkiniemestä otetussa valokuvassa esineet olivat kodikkaassa oleskelunurkkauksessa kirjahyllyn yläosassa. (Kuva 13.) Museossa ne ovat näytteillä salongin lasikaapissa, ja kummankin tuoma vaatimattomampi käyttökeramiikkaa on porrastanteen lasikaapissa. Hiekka dokumentoi

Kuva 14. Sara Hildénin taidemuseon kaksoiskartion muotoinen tuhkauurna Villanova-keramiikkaa 800-luvulta eKr. Kork. 35,5 cm.

matkansa ja hankintansakin monin tavoin, postikortteina, kuitteina ja henkilökohtaisin kommentein, mutta Tähkävään hankinnoista ei ole tietoa.

Niin ikään Tampereelle Sara Hildénin taidemuseoon hankittiin vuonna 1961 kaksoiskartion muotoinen impastouurna, joka on koristeltu geometrisluontoisin uurrekoristein. Se liittyy Italian rautakautiseen Villanova-kulttuuriin ja ajoittuu 800-luvulle eKr. Arkistotietojen puuttuessa jää hämäräksi, miten muinainen hautauurna päätyi nykytaiteeseen keskittyneeseen museoon.¹¹¹ (Kuva 14.)

1900-luvun jälkipuoliskon hankinnat

Taideakatemia 1959

Vuodelle 1959 sattuu Suomen Taideakatemi-an viiden Tanagra-figuriinin osto Lontoosta. Se tehtiin Taideakatemi-an hankintatoimikunnan suosituksesta, mikä ilmenee pöytäkirjasta 11. syyskuuta 1959.¹¹² Yksityiskoh-taista tietoa aloitteentekijästä ei ole säilynyt, mutta toimikunta teki päätöksensä yleensä suomalaisilta tai ulkomaisilta kontakteilta saatujen vihjeiden perusteella. Varsinaisesta päätöksenteossa mukana olleista henkilöis-täkään ei ole tietoa, mutta toimikunnan jä-seniä olivat kuvanveistäjä Aimo Tukiainen, taidemaalari Aimo Kanerva ja Tapani Jokela sekä Ateneumin intendentti Aune Lindström, joka matkusteli paljon Välimeren alueella ja jolla itselläänkin oli antiikkikoko-elma.¹¹³ Ehkä juuri hän vaikutti figuriinien ostoon, joka tehtiin antiikkikauppias Louis Meieriltä.¹¹⁴ Tässä yhteydessä Tanagra-ter-miä käytettiin väljästi yleisnimityksenä kai-kille antiikin aikaisille pienille terrakottaisille naishahmoille, joita 1870-luvulla löydettiin ensi kerran juuri vanhan Tanagran alueen haudoista Boiotiassa, Keski-Kreikassa. Var-sinaisesti termi tarkoittaa Ateenassa etenkin 300- ja 200-luvulla eKr. valmistettuja sulok-kaita naishahmoja. Ei ole tiedossa, miten

hankintaa oli aikanaan ajateltu hyödynnettävän, mutta ajan myötä figuriinit siirrettiin ulkomaisen taiteen museoon Sinebrychoffille. Ne edustavat korinttilaista, etelä-italialaista ja egyptiläistä tuotantoa 300-luvulta eKr. 200-luvulle jKr.¹¹⁵

*Lisää lahjoituksia Kansallismuseolle
1957–1986*

1950-luvun lopulla Kansallismuseolle lahjoitettiin kolme kokoelmaa, joista kaksi liittyy antiikintutkija ja kreikan professori Emil Tudeerin (1850–1930) Välimeren-matkaan 1880-luvun alussa. Hän matkusti opintostipendin turvin Lontoon, Berliinin ja Italian kautta Kreikkaan ja dokumentoi matkan vaiheet kirjeissä sisarelle ja morsiamelle. Euroopassa hän oli saanut tuntumaa eri kulttuureihin ja moniin museoihin, mutta Korfulle saavuttuaan hän oli riemuissaan niin maise-masta kuin luonnostakin. Ateenassa hän oli aktiivinen kaupungin tiedeyhteisössä ja piti filologille tärkeänä perehtyä antiikin kulttuurin konkreettisiin jäänteisiin, myös maa-seudulla. Eräässä kirjeessä morsiamelleen hän pahoittelee rajoittuneisuuttaan antiikin materiaalin hallinnassa.¹¹⁶ Keväällä 1882 hän vietti useita viikkoja Peloponnesoksella matkustaen muulin selässä Spartaan lähiympäristöineen. Monet retket hän teki hankkiakseen antikviteettejä sekä itselleen että muille pitäen tapahtumista huolellisesti tilikirjaa.¹¹⁷ Saman vuoden toukokuussa hän oleskeli Boiotiassa, josta hankki lisää antiikkiesineitä.¹¹⁸ Kesäkuussa hän matkusti vielä muutamaksi päiväksi Hissarlikiin tutustuakseen Heinrich Schliemannin Troijan kaivauksiin,¹¹⁹ ja jatkoi myöhemmin vielä Sisiliaan. Suomeen Tudeer toi Grand Touriltaan figuriineja, vaaseja, varttinänpyöriä ja tiilenkappaleita.¹²⁰ Valinnoissaan hän oli varsin ennakkoluuloton, sillä aineisto on arkipäiväistä, eikä hän näy tavoitelleen museoissa näkemiensä näyttävien esineiden veroisia. (Kuva 15.)

Esineet pysyivät perheessä vuosikymmeniä. Tudeerin kuoltua ne periytyivät hänen pojalleen Lauri O. Th. Tudeerille (1884–1955), numismaatikolle ja Kreikan-tutkijalle.¹²¹ Hänen leskensä Maija Tudeer lahjoitti osan esineistä Kansallismuseoon 1957, jolloin viisi varttinänpyörää ja neljä saviastianpalasta mainitaan Troijan tuomisina.¹²² Tudeerin matkapäiväkirjassa sen enempää

Kuva 15. Tudeer sai Heinrich Schliemannilta varttinänpyöriä muistoksi Troijan-käynnistä kesällä 1882. Kork. 2–3 cm, maks. halk. 2–4 cm.

Kuva 16. Ateenalainen punakuviuvaasi 400-luvulta eKr. Kuva-aiheena Dionysos-jumala soihtua kantavan menadin ja hui-lua soittavan satyyrin seurassa. Kork. 28 cm.

kuin kirjeissäkään ei varttinänpyöriin viitata lainkaan, ehkä niiden vaatimattoman ulkonäön vuoksi. Ne ovat mustanharmaita, niissä on uurrettua kaarikoristelua ja ne liittyivät varhaiseen pronssikauteen 2000-luvulle eKr. Näin ne ovat vanhimpia maassamme olevia antiikin maailmaan liittyviä esineitä.¹²³ Toiseen lahjoitukseen vuonna 1959 liittyi taas perimätieto, että esineet olivat Spartan Menelaionista.¹²⁴ Spartan seudun retkillään Tudeer oli varmasti kulkeutunutkin Menelaioniin, kauniin Helenan ja Spartan kuninkaan Menelaoksen yhteiseen kulttipaikkaan, joka oli alustavasti identifioitu jo 1833. Näin Tudeerin kokoelman naispuoliset figuriinit esittäisivät perin vaatimattomina tulkintoina kaunista Helenaa sekä pientä lentävää kyyhkystä, Afroditen lintua, sopivasti kyseisen kulttipaikan luonteeseen ja kuvastaen sen tärkeyttä vaatimattomallekin kädentaitajalle. Vaasien joukossa on sekä korinttilaisia että attikalaisia, ja mikäli juuri ne olivat Tudeerin Boiotiassa tehtyjä hankintoja, oli niiden alkuperä perheen suullisessa traditiossa jo ehtinyt hämärtyä.

Vuodelle 1959 osui vielä diplomaatti ja poliitikko Cay (Carl-Johan) Sundströmin (1902–1959) lahjoitus Kansallismuseolle. Jälkisäädöksellä Suomen valtio sai huomattavan 27-osaisen kreikkalaiskokoelman, joka käsittää vaaseja, öljylamppuja¹²⁵ ja figurineja. Vaasit edustavat mykeneläistä, korinttilaista, Attikan mustakuvio-, punakuvio- ja valkopohjaista keramiikkaa¹²⁶ ja antavat esimerkillisen kuvan Ateenan ja Korintin seudun keramiikasta myöhäiseltä pronss-

sikaudelta 1300-luvulta eKr. ja arkaaiselta klassiseen kauteen 500- ja 400-luvulle eKr. (Kuva 16.) Kuviovaasien lisäksi aineistossa on terrakottainen hajustepullo arkisempaan käyttöesineenä, sekä istuvia naisahmoja esittäviä terrakottafiguriineja.¹²⁷ Yhdessä Sundwallin hankintojen kanssa ne muodostavat läpileikkauksen kreikkalaisista tyyppi-keramiikoista.

Saattaa olla, että Sundström oli hankkinut esineistön valmiina kokoelmana diplomaattivuosinaan joko Moskovassa 1945–1953 tai Balkanilla, jossa hänen alusmaitaan 1949–1953 olivat myös Bulgaria ja Romania. Mitään hankintatietoja ei ole, mutta hän oli kuitenkin keräilijän maineessa.¹²⁸ Seuraavassa asemapaikassa Kiinassa vuodesta 1954 kreikkalainen kokoelma ei ollut hänen mukanaan, vaan sitä säilytettiin helsinkiläisessä pankkiholvissa.¹²⁹ Testamentissaan hän määräsi kreikkalaiskokoelmasta seuraavasti: ”--- vanha kreikkalaiskokoelma lankeaa valtiolle. ---Sikäli kuin valtiolla ei ole näille kokoelmille paikkaa, ne voidaan jakaa lähetystöjemme, koulujemme, valtion laitosten, maaseutumuseoiden ym. kesken.”¹³⁰

1970-luvulla Kansallismuseo sai kaksi testamenttilahjoitusta. Vuonna 1971 Aminoff-Säätiö lahjoitti Hans Aminoffin (1904–1968), tilallisen ja Ruoveden Pekkalan kartanon isännän kokoelman, josta antiikkiin liittyviä esineitä on yksitoista.¹³¹ Aminoff oli hankkinut ne toisen maailmansodan jälkeisillä matkoillaan Eurooppaan, varsinkin Espanjaan, joskus myös Kreikkaan ja Ranskaan. Aminoffin kiinnostus kohdistui laajal-

Kuva 17. Sprangerin kokoelman korinttilainen hajustepullo 500-luvulta eKr. Sen uurrekoristeluna on seireeni siivet levällään. Kork. 10,2 cm.

le alueelle taiteesta huonekaluihin, henkilökohtaisen mieltymyksen, ei niinkään aiheen tai aikakauden, ollessa kriteerinä. Suomessa esineet olivat varmasti jo 1950-luvulla ja niitä säilytettiin kotona Ruovedellä lasikaappissa.¹³² Kansallismuseolle kohdistettu lahjoitus koostuu terrakotta- ja metalliesineistä, öljylampuista¹³³ vaaseihin ja figuriineihin.¹³⁴ Pronssiesineiden joukossa on myös museokopioita, kuten esimerkiksi taidokas pronssinen viinikannu Pariisin Petit Palaisin Sala Consilinaasta.¹³⁵

Suurlähettiläs Jussi Mäkisen (1929–1978) kokoelma päättyi testamenttilahjoituksena Kansallismuseolle vuonna 1978.¹³⁶ Ilmeisesti juuri vuosinaan ulkomailla, 1963–1968 Algeriassa, Marokossa, Tunisiassa ja Libyassa sekä 1968–1976 Itävallassa ja Vatikaanissa, hän hankki 56-osaisen esinekokoelman. Se koostuu pääasiassa roomalaisaikaisista pohjoisafrikkalaisista punaruskeista ruukuista ja lampuista,¹³⁷ mutta mukana on myös attikalainen punakuviomalja myöhäisklassiselta ajalta 300-luvun alusta eKr.¹³⁸

Muilta elämäniloilta tulevia lahjoittajia edustaa kauppaneuvos Holger Spranger (1906–1986), joka teki pääasiallisen elämäntyönsä autokauppaan liittyvässä tehtävässä. Hän oli innokas kulttuurin harrastaja ja keräsi lukuisilla ulkomaanmatkoillaan esinekokoelman, pääasiassa berberien hopeaesineitä, mutta myös kuusi antiikkivaasia. Testamenttilahjoituksena ne kaikki osoitettiin Kansallismuseon Exotica-kokoelmaan, nykyiseen Kulttuurien museoon. Lahjoittajan mukaan ne "edustavat töölöläiskodin kultivoituneita muistoesineitä, omistajan kulttuuriharrastuksia sekä herrainsalongin sisustusta".¹³⁹ Sprangerit asuivat Etu-Töölössä Aurorankatu 5:ssä, jossa 88-osaisesta kokoelmasta moni esine oli näytteillä niin ikään museolle päättyneessä lasiovisessa maahonkikaapissa.

Sprangerit tekivät 1949–1979 matkoja ainakin Ranskaan, Tunisiaan, Ruotsiin, Turkkiin, Egyptiin ja Italiaan. Hankintapaikkoina

mainitaan satunnaisesti tunisialainen torikauppias tai auktorisoitu antiikkikauppias Egyptissä, mutta nämä tiedot kuulunevat hopeaesineisiin. Antiikkivaaseihin liittyy pikemminkin tieto, jonka mukaan pariskunta poimi esineitä henkilökohtaisesti Turkissa, Fethiyessä maanjäristyksen jälkeen. Kyseessä on antiikin Telmessos Lyykiassa, jossa maanjäristyksiä oli vuosina 1958 ja 1961. Sprangerin kreikkalainen esineistö koostuu 500-luvun korinttilaisista, 400- ja 300-luvun

Kuva 18. Kreikkalaisvaaseja Museoviraston vanhassa vitriinikaapissa Sturenkadulla.

attikalaisista mustakuvio- tai kokomustasta keramiikasta,¹⁴⁰ sekä Välimerellä laajassa tuotannossa olleesta savenvärisestä vaattimattomasta hajustepullosta ajanlaskun alusta.¹⁴¹ (Kuva 17.)

Samoihin aikoihin Sprangerin lahjoituksen kanssa 1980-luvun puolivälissä Museoviraston arkeologisen osaston käytävälle Nervanderinkadun 13:ssa aseteltiin Kansallismuseon alkuperäiseen, arkkitehti Armas Lindgrenin (1874–1929) 1910-luvulla piirtämään vitriinikaappiin kokoelma kreikkalaisia vaaseja. Ajatuksen oli saanut arkeologian dosentti Aarni Erä-Esko (1923–2017).¹⁴² Sama vitriini esineineen on tänäkin päivänä Museoviraston vastaavissa tiloissa Sturenkadulla, ja esille on asetettu Johannes Sundwallin ja Cay Sundströmin vaaseja, joten jälkimmäisen kohdalla toteutui ainakin jossakin määrin testamentissa ilmaistu toive. (Kuva 18.) Valikoimaa täydennettiin 2004 korinttilaisella viinikannalla, jonka rehtori ja poliitikko Kaarlo Kajatsalon (1909–1988) poika Risto tuolloin lahjoitti Kansallismuseolle.¹⁴³ Toimiessaan opetusministerinä Kajatsalo oli lokakuussa 1958 tehnyt vierailun Kreikkaan, jossa jär-

jestettiin Suomen kulttuuripäivät kreikkalais-suomalaisen henkisten suhteiden lujittamiseksi. Matkan yhteydessä Kajatsalo sai sikäläiseltä kollegaltaan Georgios Vogiatzikselta lahjaksi viinikannun. Tapahtuma on ikuistettu *Vradini*-lehden valokuvaan, jossa ministerien lisäksi on mm. ministeriön pääsihteeri Nikolaos Kaomiris.¹⁴⁴ (Kuva 19.) Viinikannu on vartaloltaan matala, sylinterimäinen ja keskikorinttilaiselle ajalle 500-luvun alussa eKr. ominaista tyyppiä,¹⁴⁵ jonka apilanlehdenmuotoisen suun suojana on pieni kulmikas kansi. Kreikan arkeologisen neuvoston pöytäkirjasta 30. lokakuuta 1958 ilmenee, että se oli ottanut huomioon Kansallismuseon johtajan raportin ja lain 55351/1932 pykälän 53 hyväksyen jälkikäteen lahjoituksen Suomen opetusministerille, koska esineelle ei ollut käyttöä kreikkalaisissa museoissa. Kotona Suomessa viinikannua näytettiin kyllä kuusipäiselle lapsikatraalle ja joskus vieraillekin, mutta yleensä se pidettiin pakkauslaatikossa lähinnä varoitoimenpiteenä.¹⁴⁶

1900-luvun viimeisiin vuosikymmeniin liittyy vielä loviisalainen insinöörin ja toimitusjohtajan Erkki Keckmannin (1906–1989) kokoelman muotoutuminen. Hän innostui numismatiikasta jo viisivuotiaana ja vakavammin aikuisena 1960-luvun alussa matkustamisen tultua helpommaksi Välimerenkin alueelle. Keckmannin kiinnostuksen kohteena olivat kreikkalaiset rahat erityisesti Kaariasta nykyisessä lounais-Turkissa ja Rhodoksen saarella.¹⁴⁷ Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki osti vuonna 1983 Keckmannin rahakokoelman,¹⁴⁸ ja 1990 Keckmannin kuoltua myös hänen antiikin keramiikkaa ja terrakottafiguriineja käsittävän kokoelmansa,¹⁴⁹ kaiken kaikkiaan 66 esinettä. Hän laati niistä viimeisinä elinvuosinaan yleisluontoisen luettelon ja sikäli kuin hankintapaikkoja on mainittu, ne ovat Izmiristä (ant. Smyrna) Turkista ja Ialysoksen antiikkisesta kaupungista Rhodoksella. Tukikohtinaan Keckmann olikin pitänyt juu-

Kuva 19. Kreikan opetusministeri luovuttaa korinttilaisen viinikannun Suomen opetusministerille, kuva sanomalehti *Vradinissa* 28.10.1958.

ri Rhodosta tai Marmarista Turkin puolella ja ystävystynyt samalla monien paikallisten kanssa. Todennäköisesti hän 1960- ja 1970-luvulla joko osti tai sai lahjoina terrakottaesineitä, joita piti koko elämänsä ajan työhuoneessaan silmiensä korkeudella.¹⁵⁰ Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankin jouduttua selvitystilaan koko Keckmanin aineisto päättyi valtiolle 2002 ja terrakottaesineet Kansallismuseon Rahakammioon, josta ne siirrettiin 2015 Museovirastoon Sturenkadulle rekisteröitäviksi Kansallismuseon esinekokoelmiin.¹⁵¹

Joensuun kokoelma

Taidekriitikko ja Helsingin yliopiston taidehistorian professori Onni Okkonen (1886–1962) matkusti Italiaan ensi kerran vuonna 1908 ja Kreikkaan 1923 ollessaan pitemmällä stipendimatalla Välimeren alueella. Hän kirjoitti matkakokemuksistaan raportteja muun muassa eri sanomalehtiin, ja aloitti professoriksi nimittämisen jälkeen 1928 suomenkielisen, taiteen eri aikakausia käsittelevän teossarjan. Se oli tarkoitettu systemaattisen taidehistorian pohjaksi opiskelijoille ja inspiraatioksi suurellekin yleisölle. *Antiikin taide* ilmestyi vuonna 1936 ja uudistettu painos 1960.

Kirjoitustyössään Okkonen sai innoitusta ympärillään olevista eri aikakausia kuvastavista taidetoksista. Niitä hän oli hankkinut Euroopan-matkoiltaan, Välimeren maista, usein Lontoosta ja kotimaastakin. Antiikkikokoelman yleisluontoisia hankintatietoja on kotimaasta 1920-luvulta,¹⁵² Ateenasta vuodelta 1938, jolloin hän osti hienot 300-luvun eKr. Tanagransa,¹⁵³ (Kuva 20) ja Roomasta 1950-luvulta.¹⁵⁴ Okkonen ei itse pitänyt kirjaa hankinnoistaan ja tiedot ovat vasta hänen kuolemansa jälkeen.¹⁵⁵ Okkosen 32-osaisesta antiikkikokoelmasta kaksi kolmannesta on vaaseja monilta eri valmistusalueilta: korinttilai-

Kuva 20. Onni Okkosen Tanagrafiguriineja 300-luvulta eKr. Kork. 26,7–36,5 cm.

sia tai niiden itaalisia jäljitelmiä, Attikassa tehtyä mustakuvio- tai kokomustaa keramiikkaa, attikalaista ja etelä-italiaista punakuviokeramiikkaa, attikalaista valkopohjakeramiikkaa, Boiotian kokomustaa keramiikkaa, etruskibuccheroa, faliskilaista ja Gnathia-keramiikkaa sekä itaalista valmistetta olevaa kokomustaksi maalattua keramiikkaa.¹⁵⁶ Lisäksi aineistoon kuuluu kiviveistosten osia,¹⁵⁷ mikä on merkittävä poikkeus Suomen esine- ja keramiikkapainotteisessa aineistossa.

Varhaisessa vaiheessa vuonna 1910 Onni Okkonen kirjoitti *Päivä*-lehteen artikkelin ”Taidekokoelmia maaseutukaupunkeihin”,¹⁵⁸ pahoitellen että vain varakkailla ihmisillä oli mahdollisuutta hankkia taidetta ja paheksuen sitä, että yksityiset keräilijät pitivät kokoelmiaan kotiensa kätköissä suuren yleisön ulottumattomissa. Hänen oma kokoelmansa käsitti antiikkiesineiden lisäksi lopulta myös suomalaista, itämaista sekä 1400- ja 1500-luvun eurooppalaista taidetta.¹⁵⁹ Niiden kohtaloa hän kyllä pohti 1940-luvulla, mutta ei tullut koskaan tehneeksi mitään ratkaisua tai muodollista

testamenttia. Okkosen elinaikana kokoelmat olivat osa jokapäiväistä elinympäristöä ja sijoitettu Tehtaankadun kodin moniin huoneisiin, antiikkikokoelma valokuvista päätellen ruokasaliin. Perikunta lahjoitti kaikki kokoelmat Joensuun taidemuseoon, Okkosen vanhaan koulukaupunkiin 1972. Museo toimii nykyisellään hänen vanhassa koulussaan, jossa antiikkihuoneen pysyvän näyttelyn muodostavat Onni Okkosen kokoelma yhdessä taidemaalari Anitra Lucanderin pienen esinekokoelman kanssa.

Taidemaalari Anitra Lucander (1918–2000) lahjoitti vuonna 1983 Joensuun taidemuseolle maalauksiaan ja yhdeksänsänsäisen antiikkikokoelman, joka käsittää yksinkertaisia mustia juomamaljoja, hajustepulloja, öljylamppuja ja lasiastioita. Ne hän oli kerännyt etenkin 1950-luvulla eri puolille Välimeren maita suuntautuneilla matkoillaan.¹⁶⁰ Hän haki esineistä virikkeitä maalauksiinsa ja hankki niitä esteettisten kriteerien perusteella ilman suunnitelmallisuutta tai pitämättä kirjaa ostopaikoista.¹⁶¹ Joitakin vaaseja hän käytti malleina öljyvärimaalauksessa

Maljakkoasetelma vuodelta 1962,¹⁶² ja ateljeessaankin hän piti niitä pienissä ryhmissä.¹⁶³ (Kuva 21.)

Kyproslaiset esineet

Helsingissä kahdella taholla, Kansallismuseossa ja yliopistolla, oleva kyproslainen esineistö sai alkunsa 1968 Kyproksen arkkipiispa Makarioksen lahjoittaessa epävirallisella vierailullaan presidentti Urho Kekkoselle suurikokoisen juhla-amforan. Se deponoitiin saman tien Kansallismuseon vertaileviin kokoelmiin.¹⁶⁴ Seitsemän vuotta myöhemmin se sai seurakseen viinikannun, tälläkin kertaa arkkipiispa Makariokselta ja nyt presidentin 75-vuotislahjana.¹⁶⁵ (Kuva 22.) Näin alkunsa saaneeseen kyproslaiseen esineistöön tuli jatkoa 1980, kun Helsingin yliopiston kreikan professori Holger Thesleff oli kontakteillaan avannut yhteyden Nikosiaan ja siellä saaren arkeologian kantavaan voimaan professori Vassos Karageorghikseen, joka oli vastuussa saaren

Kuva 21. Anitra Lucanderin *Maljakkoasetelma*, 1962.

jakautumisen jälkeen koottavasta uudesta kirjastosta. Kirjeenvaihdossa Thesleff valitti Suomen klassillisen arkeologian heikkoa tilaa sekä opettajavoimien että opetusmateriaalin suhteen.¹⁶⁶ Näin heräsi ajatus vaihtaa Tieteellisten Seurain kirjaston ylijäämäkirjoja kyproslaisiin antiikkiesineisiin. Vaihtoon tarjotut suomalaiset tiedekirjat osoittautuivat kuitenkin kyproslaisille perifeerisiksi ja loppujen lopuksi Nikosiaan toimitettiin kaksi Thames & Hudsonin kustantamaa kirjaa Blackwellin kirjakaupan kautta Oxfordista. Vaihdossa saatiin seitsemän esinettä, eriaikaista keramiikkaa esihistorialliselta ajalta alkaen sekä terrakottafiguriini,¹⁶⁷ jotka lähetettiin Suomeen YK-joukkojen mukana.

Kyproslainen kokoelma kasvoi vielä 1999, kun Bukowskin huutokauppa-kamarista oltiin yhteydessä Helsingin yliopiston vaasicorpusta valmistelleeseen tutkimusryhmään. Antiikkikauppias Pentti Wähäjärven jäämistöstä oli tarjolla kaksi kyproslaista vaasia, jotka olivat menossa myyntiin Tukholmaan ellei Suomesta löytyisi kiinnostunutta tahoja. Ostohetkellä vaasit oli kääritty 1970-luvun alun sanomalehtiin.¹⁶⁸ Tiedossa ei ole, mistä Wähäjärvi oli vaasinsa hankkinut. Ehkä asiaan oli ollut vaikuttamassa toinen suomalainen, mutta Ruotsiin siirtynyt antiikkikauppias Gösta Stenman, jonka kanssa Wähäjärvellä oli läheiset välit. Ruotsissa lienee kyproslaista antiikkitarvara ollut liikkeellä jo 1927 alkaen Kyproksen arkeologisen tutkimushankkeen tiimoilta.

Urho Kekkonen kaksikin suurikokoista ruukua oli yhdessä yliopiston ensimmäisen kyproslaiskokoelman kanssa esillä Helsingin yliopiston 360-vuotisjuhlaan liittyneessä *Klassillista arkeologiaa Helsingin yliopistossa* -näyttelyssä maaliskuussa 2000,¹⁶⁹ muuten ne ovat pysyvästi varastoituina. Yliopiston koko kyproslainen aineisto sen sijaan on esillä osana klassikkojen opetuskokoelmaa Metsätalossa.

Kehä sulkeutuu - esineitä Helsingin yliopistoon

Christoffer H. Ericsson (1920–2009), meri- ja taidehistorioitsija, professori ja kapteeniluutnantti, lahjoitti vuosikymmenten aikana kokoamansa antiikin esineistön taidehistorian laitokselle 1980. Hän syntyi taiteilijaperheen ainoaksi lapseksi ja sai ensikontaktinsa antiikkiseen esineistöön leikkiessään harmaalla akaattihelmellä, joka oli tiettävästi peräisin Mykenen hautakehä A:sta 1000-luvun eKr. puolivälistä. Kesällä 1927 hän sai äitinsä sisarenmieheltä, ruotsalaiselta arkeologilta Axel Boëthiukselta pienen terrakottapään Italian tuliaisina,¹⁷⁰ ja kolme vuotta myöhemmin hän vietti joidakin kuukausia Roomassa vanhempiensa kanssa. Nämä hankkivat Boëthiuksen kannustamana sikäläiseltä Vita-nimiseltä antiikkikauppiaalta kaksi marmorista reliefiä sekä pienen marmorisen satyyrinpään, jotka merikuljetuksen jälkeen asetettiin näytteille Kulosaaren kodin ateljeehen. Ericsson sai omina matkamuistoina antiikkisten esineiden kopioita niin Rooman kuin Berliinin museoista, ja ne asetettiin kotona renessanssityyliseen kaappiin.¹⁷¹

Kuva 22. Presidentti Urho Kekkonen kyproslaista lahjakeramiiikkaa, amfora (kork. 55 cm) ja viinikannu (kork. 38,7 cm) 600-luvulta eKr.

Jäätyään orvoksi 13-vuotiaana hän kasvoi sukulaisten luona Suomessa ja Italiassa. Roomassa nuori Christoffer osti taskurahoiltaan tutulta antiikkikauppialta Vitalta pieniä antiikkiesineitä Boëthiuksen opettaessa häntä pitämään niistä kortistoa.¹⁷² Hän kävi myös ahkerasti Termini- ja Lateraani-museossa syventääkseen tietojaan antiikin kulttuurista. Ilman lupaa Christoffer serkkuineen keräsi pelloilta paljastuneita antiikkiesineitä sunnuntaisilla retkillä arkeologisille paikoille etenkin etruskialueella. Takaisin kotimaassa koulutoverit sitten pilkkasivat näin syntyneitä pientä antiikkikokoelmaa.¹⁷³

Suunnitelmissa olleet klassillisen arkeologian opinnot Uppsalassa jäivät haaveeksi, kun Ericsson lähetettiin rintamalle loppuvuodesta 1939. Sodan jälkeen hän teki ensimmäisen matkansa Sisiliaan 1950 kiinnostuen jälleen antiikin maailmasta. Vuonna 1958 hän kävi ensi kerran Ateenassa, jossa lapsuusvuosien tapaan perehtyi paikallisiin antiikkikauppoihin. 1960-luvulta lähtien Ericssonin antiikkiesineet kuuluivat hänen työhuoneensa miljööseen, ja 1962 hän julkaisi runsaasta kirjallisesta tuotannostaan tärkeimpänä pitämänsä *Grekkernas gyllene väster* (Kreikkalaisten kultainen länsi). Vuonna 1971 hän oli keskeisenä tekijänä Ateneumissa järjestetyn *Antiquitas – antiikin taidetta suomalaisista kokoelmista* -näyttelyn aikaansaamisessa. Yhteistyökumppaneina olivat Klassillis-filologinen yhdistys, Latinankielen opettajien yhdistys ja opiskelijoiden ainejärjestö Symposium. Vuonna 1980 Ericsson väitteli tohtoriksi taidehistorian alalta aiheenaan 1400-luvun renessanssitaiteilijan Francesco di Giorgio Martinin näkemykset keisariajan roomalaisarkkitehtuurista. Oma antiikkikokoelma oli toiminut avaimena ja houkuttimena takaisin antiikin maailmaan, ja tästä syystä Ericsson lahjoitti sen Helsingin yliopiston taidehistorian laitokselle, jotta se ”inspiroisi antiikin maailman ja sen jäämistön harrastukseen”.¹⁷⁴

Ericssonin kokoelma koostuu runsaasta kolmestakymmenestä esineestä ja sisältää monia eri keramiikkaryhmiä sekä Kreikasta että Italiasta,¹⁷⁵ terrakottafiguriineja,¹⁷⁶ joista suuri osa on peräisin Feronia-jumalattaren pyhästä lehdosta Roomasta koilliseen,¹⁷⁷ ja marmorikuvanveistoa. Lokakuussa 2003 Ericsson kasvatti vielä kokoelmaa,¹⁷⁸ mihin saattoi vaikuttaa tekeillä oleva pieni antiikkihuone Helsingin yliopistomuseon uusiin tiloihin Arpeanumissa. Sinne oli Ericssoninkin alkuperäinen kokoelma siirtymässä taidehistorian laitokselta yliopiston päärakennuksen vanhalta puolelta.¹⁷⁹ Ericsson oli pitkään ollut kiinnostunut serkkunsa Nalle Boëthiuksen¹⁸⁰ omistuksessa olleesta marmoripäästä, joka oli kuullut tämän isälle Axel Boëthiukselle, ja sai sen lopulta vaihtokaupassa arvomaalaukseen. Ystävänsä Benedict Zilliacuksen (1921–2013) hän myös suostutteli luopumaan museon hyväksi suurikokoisesta terra sigillata -krateerin eli viininsekoitusmaljan fragmentista, joka periytyy tämän isään antiikintutkija Emil Zilliacukseen.¹⁸¹

Helsingin yliopiston kreikkalaisen filologian dosentti Emil Zilliacus (1878–1961) sai vuonna 1928 attikalaisen valkopohjaisen lekythoksen eli öljypullon 50-vuotispäivälahjaksi. Se ojennettiin hänelle Kreikassa pidetyssä juhlassa, jonka järjestäjinä olivat ruotsalaiset ystävät.¹⁸² Vaasia pidettiin suuressa arvossa, ja se saatiin sodan aikana helmikuussa 1942 pelastetuksi perheen asunnosta, joka tuhoutui pommituksessa. Vaasin peri aikanaan Emilin poika, kreikan professori Henrik Zilliacus (1908–1992), jonka poika Patrick puolestaan deponoi sen klassillisen-filologian laitokselle isänsä toivomuksen mukaisesti 1990-luvun lopulla. Öljypullo on 400-luvun jälkipuoliskon eKr. tuotantoa, liittyy ajalle ominaiseen hautajaisineistöön ja siinä kuvataan kaksi henkilöä hautakiven äärellä.¹⁸³

Helsingin yliopiston klassillisen filologian professori Paavo Castrén (s. 1938) hank-

ki viidestä antiikkivaasista ja muutamasta roomalaisesta rahasta koostuvan kokoelman ollessaan Suomen Rooman-instituutin Wi-hurin-stipendiaattina 1963. Hankinnat tapahtuivat tuohon aikaan yleisellä, mutta varsin kyseenalaisella tavalla, yöllisellä matkalla etruskialueelle Cerveteriin, etruskien Caereen, jossa paikallinen Monte Abatonen nekropoliin epävirallinen kaivaja säilytti myyntiartikkeleitaan artisokkapellossa.¹⁸⁴ Castrén on pahoitellut sitä, ettei tullut pitäneeksi hankinnoista minkäänlaista kirjaa, ja toisaalta todennut, että sellaista pitäessään olisi myös ymmärtänyt jättää hankinnat tekemättä. Esineet konservoi Palatiumin kaivausten ylikonservaattori Ernesto Auriemma, jonka kanssa Castrén oli siellä työskennellessään ystäväystynyt. Esineet olivat esillä aluksi Castrénin Rooman kodin kirjahyllyssä, kulkeutuivat 1970-luvun puolivälissä samalle paikalle Suomeen, ja siirrettiin 1990-luvun mittaan yliopistolle Vuorikadun työhuoneen kirjahyllyyn. Ajatus uudesta sijoituspaikasta liittyi klassillisen arkeologian opetuksen vakiintumiseen samoihin aikoihin ja autenttisten vaasien tuomiseen opiskelijoiden ulottuville. Vuorikadulta ne siirrettiin yliopiston päärakennukseen taidehistorian laitoksen vitriineihin, 2003 yliopistomuseo Arpeanumin antiikkihuoneeseen ja lopulta 2014 takaisin klassikoiden opetuskokoelmaan Metsätalon A-siipeen. Castrénin vaaseista neljä ajoittuu arkaaiseen aikaan 600-luvulle eKr. paikallisena etruskituotantona sekä korinttilaisena tuontitavarana tai sen itaalisena jäljitelmänä; viides esine on myöhempää 300-luvun faliskilaiskeramiikkaa.¹⁸⁵ (Kuva 23.)

Veikko Väänänen (1905–1997), antiikintutkijan, Suomen Rooman-instituutin johtajan ja Helsingin yliopiston roomaanisen filologian professorin esinekeräily tuli testamentilla Suomen Kulttuurirahaston kautta Helsingin yliopiston klassillisen filologian laitokselle syksyllä 1998. Kokoelmassa on etupäässä keski- ja eteläitalialaisia keramiik-

kavaaseja,¹⁸⁶ terrakottafiguriini,¹⁸⁷ kuljetusamforan kaula,¹⁸⁸ lamppu¹⁸⁹ ja pronssiesineitä sekä pompejilaisten pronssiveistosten uuskopioita, kaikkiaan runsaat kaksikymmentä esinettä. Hankinnoista ei ole mitään tietoa, luultavia ajankohtia voisivat olla Veikko Väänänen ja rouva Helen Väänänen oleskelu Napolin seudulla 1930-luvulla, jolloin he olisivat voineet saada ystäviltaan antiikkisia pikkuesineitä. Ellei sitten 1960-luvun pitemmällä Rooman-jaksolla, jolloin he tekivät omiakin hankintoja, usein Eila Suolahden opastuksella etenkin piazza Fontanella Borghesen antiikkimarkkinoilta Ponte Cavourin lähistöllä. Väänänen kokoelmasta on julkaistu vaasien lisäksi myös seppelpäistä miestä esittävän terrakottafiguriinin pää.¹⁹⁰

Birgitta Lojander (1921–2011) oli filosofian maisteri ja taiteentutkija, joka oli opiskellut taidehistoriaa sekä Tukholman että Helsingin yliopistossa. Kertomansa mukaan hän valitsi taidehistorian opinnot, koska sodanaikainen opiskelu esti pääsyn

Kuva 23. Faliskilaisalueelle ominainen viinikannu 200-luvulta eKr. Kork. 19,3 cm.

Kuva 24. Lojanderin ja Ericssonin terrakottafiguriineja klassikoiden opetuskokoelmasta Metsätalossa.

arkeologisille kaivauksille.¹⁹¹ Taidekriitikkona hän toimi *Nya Pressen* -lehdessä 1940-luvun lopulla ja eri rooleissa kirkon taidetoimikunnassa 1975–1982.¹⁹² Hän teki elämänsä aikana lukuisia ulkomaanmatkoja, joilta toi mukanaan esineitä ja taidetta. Antiikin esineistöä hän hankki eri puolilla Kreikkaa 1965–2010,¹⁹³ Turkista ja Tunisiasta,¹⁹⁴ sekä eurooppalaisilta ja kotimaisilta antiikkikauppiailta ja huutokauppakamareista.¹⁹⁵ Hankinnat eivät olleet määrätietoisia, vaan perustuivat sattumaan ja siihen, minkälaisen esineen äärelle hän milloinkin sattui. Hän myös nautti ostotapahtumista hauskoina kokemuksina ja hakeutui vastaisillakin matkoillaan samoihin basaareihin ja antiikkiliikkeisiin. Myyjien kanssa hän solmi myös ystävyysuhteita, joista pitkäaikaisin zürichiläisen Arete -antiikkiliikkeen omistajaparin, Hans ja Sonja Humbelin kanssa kesti vuodesta 1977 syksyyn 2002.¹⁹⁶

Lojanderin 178-osainen antiikkikokoelma muotoutui halusta toteuttaa vanhaa unelmaa arkeologisesta tutkimustyöstä, mutta olosuhteiden pakosta oman esinekeräilymuodossa. Etu-Töölön kodissa Freesenkadulla esineitä oli eri puolilla huoneistoa, osana jokapäiväistä miljöötä. Unelmaan kuului myös lapsenlapsen innostaminen esineiden tutkimiseen, mutta lopulta vuonna 2003

aineisto lahjoitettiin kokonaisuudessaan nimellä ”Birgitta Lojanderin Välimeren kokoelma” Yliopistomuseo Arppeanumin vastavalmistuneisiin tiloihin Snellmaninkadulle. Kun museo siirrettiin kymmenen vuotta myöhemmin yliopiston päärakennukseen ja pienempiin tiloihin, se joutui luopumaan myös antiikkihuoneestaan. Tässä yhteydessä mm. suuri osa Lojanderin kokoelmasta liitettiin klassikoiden opetuskokoelmaan Metsätalossa.¹⁹⁷ Lojanderin lasiesineistöä ja terrakottafiguriineja on tutkittu, mutta toistaiseksi ainoastaan jälkimmäiset on julkaistu lähes kokonaisuudessaan.¹⁹⁸ Suomalaisen keräilijöiden joukossa Birgitta Lojander on sikäli poikkeus, että hän laati esineistöään luettelon. Siinä hän liitti kuhunkin esineeseen lyhyen kuvauksen, mitat, arvioimansa ajoituksen, mahdollisen löytöpaikan, hankintapaikan, hinnan, etenkin jos se oli ollut huomattavan korkea, ja joskus bibliografisen viitteenkin. Kokoelma tuotti hänelle näin moninkertaista iloa – hankintavaiheessa, sen tutkimisessä ja esillepanossa kotona, ja lopulta ajatuksena, että siitä voisi olla hyötyä yliopistolla. (Kuva 24.)

Filosofian maisteri Eila Suolahti¹⁹⁹ (1919–2010) keräsi lukuisan keramiikkokokoelman Italiassa vietettyjen vuosien aikana. Vuosina 1957 ja 1958 hän osallistui Rooman instituutin tieteelliseen kurssiin ja emännöi 1962–1965 Villa Lantessa miehensä Jaakko Suolahden toimiessa Rooman-instituutin johtajana. Hän osallistui myös erikoisalansa etruskologian puitteissa kurssien opetukseen.²⁰⁰ Hän olikin 1956 tehnyt Helsingin yliopistoon taidehistorian seminaariesitelmän ”Etruskien buccherokeramiikasta”.²⁰¹ Tehdessään elämäntyönsä italian ja muiden nykykielten opettajana pääkaupunkiseudun eri opinahjoissa hän perehdytti oppilaitaan erityisesti Italian kulttuurin eri kerrostuksiin. Hän myös järjesti ja johti lukemattomia matkoja eri puolille Italiaa. Roomassa hän johdatti matkalaisensa usein Piazza Fontanella Borghesen antiikkimarkkinoille,

joilta monille suomalaisille kertyi suosittuina tuliaisina kokomustia bucchero-vaaseja ja muitakin antikviteetteja. (Kuva 25.) Luotettavana tavaranhankkijana oli vuosien ajan rouva Medici.

1990-luvun lopulla Helsingin yliopiston vaasitutkimusryhmä sai mahdollisuuden tutkia ja julkaista Suolahden vaasit. Dokumentointitilaisuudet olivat mieleenpainuvia tapahtumia, ei vähiten omistajan kulttuurihistoriallisen tietämyksen vuoksi. Suolahti piti kokoelmansa Snellmaninkadun kodin ruokasalissa seinään upotetussa vitriinissä, kaikkein suurinta villanova-kulttuuria edustavaa suurikokoista uurnaa lukuun ottamatta. Se oli kunniapaikalla sivupöydällä ja siihen hän uskoi tulevansa lopulta haudatuksi, minkä suomalaiset säännökset kuitenkin aikanaan estivät.

Eila Suolahden tytär Elina Suolahti luovutti loppuvuodesta 2010 äitinsä kokoelman Helsingin yliopistomuseo Arppeanumille, joka puolestaan Snellmaninkadun tiloista luopuessaan deponoi siitä suuren osan klassikoille Metsätaloon. Näin arvokas esineistö on saatettu edelleen pitää esillä. Runsaasti yli 60-osainen kokoelma koostuu pääpainoisesti vaaseista: viidestä 400-luvun attikalaisvaasista,²⁰² joista ainakin muutama tiedetään hankituksi Kreikasta. Suuri osa vaasikokoelmasta on kuitenkin italiselta alueelta, mutta harmittavan olemattomin hankintatiedoin. Kaikki keskeiset tyypit ovat edustettuina: leimallisesti etruskeihin liitetty varhainen impasto, kokomusta bucchero, Italiassa tehty geometrinen keramiikka, korinttilaisen keramiikan Italiassa tehdyt jäljitelmät, kreikkalaisten Etelä-Italiassa tekemä punakuviokeramiikka, paikallinen apulialainen kuviokeramiikka sekä campanialainen mustaksimaalattu keramiikka.²⁰³ Impastokeramiikka on harvinaista Suomen antiikkikokoelmissa ja Suolahdella sitä on kymmenen kappaletta. Se täydentyy muotovalikoiman puolesta vielä Castrénin impasteamforalla.²⁰⁴

***

Kreikkalais-roomalaista antiikkiesineistöä on 1820-luvun lopulta lähtien kartutettu Suomessa neljässä vaiheessa, joista ensimmäisessä yksityiset keräilijälahjoittajat ohjasivat tuomisensa yliopistolle aina vuoteen 1877. Esinemäärä vaihteli yhdestä pariinkymmeneen. Nämä henkilöt olivat ammattinsa puolesta matkustaneet joko itse ulkomailla tai heillä oli muuten laajat kontaktit. Toisessa vaiheessa hankintoja teki kolme virallisempaa tahoa erilaisten muinaisuudesta kiinnostuneiden instituutioiden vakiinnuttua maassamme. Antellin kokoelmien aluekohtaiset ostot tehtiin itäiseltä Välimereltä 1897, Palestiinasta 1911, Kreikasta 1913 (Kuva 26) ja Ranskasta 1923, jolloin käytettiin kotimaasta ulkomaille lähteneitä välikäsiä Arthur Hjeltiä ja Johannes Sundwallia tai ruotsalaisia hankkijoita Fredrik Robert Martinia ja Olov Jansea. Taideteollisuusyhdistys osti ennen vuotta 1911 Sisilian kokoelmansa Werner von Hausenin välityksellä, ja Taideakatemia osti suoraan lontoolaisesta antiikkikaupasta 1959. Kolmas vaihe alkoi vuonna 1926 ja jatkui yhtenäisempänä 1957–1986, jolloin Kansallismuseon esineistö karttui ensimmäisen vaiheen tapaan yksityishenkilöiden lahjoituksina. Neljännessä vaiheessa 1980–2018 lahjoituskohteeksi tuli jälleen yliopisto, aluksi taidehistorian laitos ja 1990-luvulla klassil-

Kuva 25. Eila Suolahden buccherokeramiikkaa klassikoiden opeuskokoelmasta Metsätalossa.

Kuva 26. Johannes Sundwallin hankkimaa Attikan geometrista keramiikkaa 800- ja 700-luvulta eKr. Esillä Museoviraston tiloissa.

lisen filologian laitos, ehkä ainakin osittain antiikin aineellisen kulttuurin opetuksen vakiintumisen ja meneillään olleen vaasitukimushankkeen myötä. Keväällä 2018 Helsingin yliopisto, käytännössä sen museo, sai kreikkalais-roomalaisen kokoelman voimistelunopettaja Arnevi Lassilan (1926–2016) testamentin nojalla. Suuri osa sen esineistöstä oli alun perin kuulunut hänen serkulleen, Ateneumin intendentti Aune Lindströmille (1901–1984).²⁰⁵

Lähes kaikki 1800-luvun ensivaiheen lahjoittajat antoivat esineistä ainakin jonkinlaisia löytöpaikkatietoja. Ne vaihtelivat Roomasta etelään Herculaneumiin, Pompejiin, Paestumiin ja Sisiliaan, itäiseltä Välimereltä mainitaan Meloksen saari ja Mustaltamereltä Krimin niemimaan vanha kreikkalaisalue, ja siitäkin vielä idemmäksi Kaukasus. Rooman valtakunnan pohjoislaidalta kertyi taas esineistöä Germaniasta ja Pannoniasta. Kansallismuseon aluehankinnat 1900-luvun alun tietämiltä täydensivät edellisiä kaakkosen Välimeren, Ateenan seudun ja Gallian osalta taustatiedon ollessa vaihtelevaa. Vuoden 1926 Stenbäckin lahjoitus Kansallismuseoon on voitu jäljittää tarkasti sen Suomeen tuoneen Mary Stenbäckin Kreetan-matkan päiväkirjoista, mutta 1900-luvun jälkipuoliskon lahjoittajilla oli antaa valitettavan vähän

tietoa, jos lainkaan. Tämä on voinut johtua siitä, että hankinnat oli yleensä tehty jo vuosikymmeniä ja sukupolviakin aikaisemmin, esineet olivat kotioiloissa olleet pitkään osana jokapäiväistä sisustusta kaapeissa ja kirjahyllyissä, ja suullinen perimätieto oli vähitellen hämärtynyt.

Harvat keräilijöistä kantoivat huolta tai esittivät toiveita esineittensä kohtalosta lahjoituksen jälkeen. Sundström ehdotti testamentissaan vuonna 1959 kokoelmaansa jaettavaan eri tahoille. Osia siitä aseteltiinkin yhdessä Sundwallin Ateenan vaasien kanssa vanhaan näyttelyvitriiniin 1980-luvulla, mutta lähinnä Museoviraston henkilökunnan ja satunnaisten kävijöiden nähtäville. Ericsson taas toivoi vuonna 1980 kokoelmansa hyödyttävän yliopistoa opetuskokoelmana. Toivomus toteutui 1990-luvulla, kun sen osia tutkittiin klassillisen arkeologian proseminaarissa, pro graduissa ja lopulta tieteellisissä julkaisuissakin. Samaan tähtäsi myös Birgitta Lojander lahjoituksellaan, jonka kohdetta miettiessään hänkin tunsii yliopiston Kansallismuseota läheisemmäksi, etenkin kun yliopistomuseolle oli tuolloin valmistumassa uudet tilat. Eila Suolahden esineistö ei loppuvuodesta 2010 enää mahtunut sen ylimmän kerroksen pieneen antiikkihuoneeseen rakennuksen itäisivulla,

vaan se sijoitettiin yliopiston observatoriosta vapautuneisiin päältä katsottaviin, puurun-koiisiin vitriineihin klassikoiden erilliseksi opetuskokoelmaksi Metsätalossa. Lopulta Arppeanumin tilat osoittautuivat lyhytaikaisemmiksi kuin kukaan oli osannut arvata, ja pitkän korren vetivät klassikot, joille antiikkihuoneen esineistö deponoitiin lähes kokonaisuudessaan 2014. Antiikin keramiikan keskeiset ryhmät, pronssi- ja lasiesineistöä, kiviveistoksia ja niiden osia on seitsemässä kookkaassa lasivitriinissä Metsätalon A-siiven toisen kerroksen pitkällä käytävällä. Kaiken kaikkiaan kyseessä on maamme laajin esillä oleva antiikkikokoelma. Helsingin ulkopuolella Raaheen 1800-luvun jälkipuoliskolla koottu aineisto on kokonaisuudessaan esillä tänäkin päivänä, pieni osa Porvoon esineistöä on jossakin vaiheessa ollut näytteillä, Tampereella antiikkiin liittyvä aineisto on eri puolilla museota ja Joensuussa on oma, kokonaan antiikille omistettu huone.

Edellä on sivuttu myös kahta näyttelyä, Ateneumin *Antiquitas – antiikin taidetta suomalaisista kokoelmista* vuonna 1971 ja *Klassillista arkeologiaa Helsingin yliopistossa* vuonna 2000, joissa antiikin aineellisesta kulttuurista kiinnostuneet pääsivät näkemään Suomessa olevaa esineistöä. Edellisessä näyttelyssä oli aineistoa myös yksityishenkilöiltä, joita 1990-luvun lopun vaasitutkimusryhmä ei enää tavoittanut. Kansallismuseon kokoelmista on yksittäisiä esineitä ollut mukana vaihtuvissa näyttelyissä, kuten esimerkiksi Tampereen taidemuseossa vuonna 1993 *Muinainen Egypti* -näyttelyssä. Valtaosa kreikkalais-roomalaisesta aineistosta on kuitenkin pysyvästi Museoviraston varastossa, jossa Helsingin yliopiston klassillisen arkeologian ja taidehistorian opiskelijat ja tutkijat ovat sitä käyneet tutkimassa yli kahdenkymmenen vuoden ajan. Seuraavaa Suomen antiikkikokoelmia valottavaa näyttelyä ajatellen tilanne on huomattavasti aiempaa parempi sikäli, että eri esineryhmät on nyt tutkittu systemaattisesti ja suurimmaksi osaksi

myös julkaistu. Suomessa on kaikki keskeiset keramiikkaryhmät ja esinetyypitkin, joista yhteisellä ponnistuksella voitaisiin helposti luoda myös pysyvä kreikkalais-roomalainen perusnäyttely. Sellaisenkin ongelmana olisi asiasta kiinnostuneiden tahojen hajanaisuus – seikka, joka yhdessä klassillisen muinaistieteen opetuksen kituliaan tilanteen kanssa on aina vaikuttanut siihen, etteivät ostetut ja lahjoitetut antiikkikokoelmat ole juuri saaneet näkyvyyttä. Nykyinen elämyksiä, leikkiä ja koskettelua korostava näyttelypolitiikka voisi lisäksi tuntea antiikin perifeeriseksi, vaikka kyse onkin länsimaisen kulttuurin juurista. Helsingin yliopiston klassikot olivat kummankin aiemman näyttelyn kokoamisessa avainasemassa, toivottavasti tiedekuntahallinto ei lopulta ole se taho, joka ratkaisuillaan estää tradition jatkumisen.

Viitteet

- ¹ KM 1453 on hautalöytö Vähäkyrön Perkiön kylästä; kyseessä on capualaisessa työajassa tehty viinikauha. KM10841:1 on niin ikään hautalöytö ja peräisin Salon Sonkkilasta, todennäköisesti etelä-gallialaista tekoa, Raninen 2015, 233. Juomasarvi KM 13200:5 on hautalöytö Laitilan Soukaisten kylästä, tehty värittömästä lasista, jonka pintaan on kiinnitetty valkoisia ja sinisiä lasilankoja; alkuperäpaikaksi on arveltu Kölnin seutua (Edgren 1993, 174–175) eli *Colonia Claudia Ara Agrippinensiumia*, roomalaisen Germania Inferior -provinssin pääkaupunkia, Raninen 2015, 242, 250.
- ² Vallinkoski 1964, 360, nro 2663, I. J. Nesselius; Vallinkoski 1963, 160, nro 1167, G. Gadolin; Vallinkoski 1964, 366, nrot 2702–2703, C. G. Nykopp; Vallinkoski 1966, 542, nro 4145, Joh. Fr. Wallenius; Vallinkoski 1964, 312, nro 2297, J. G. Linsén. – Latinan *oscillum* tarkoittaa useimmiten pyöreää, korkokuvalla koristeltua marmorilevyä, joka ripustettiin puun oksaan tai pylväikköön osana Dionysoksen kulttimenoja.
- ³ Turun akatemian antiikkisten rahojen kokoelma oli kasvanut monilla lahjoituksilla 1777–1827, Talvio 2016A, 16–19, 21. Tarkemmin ks. Tuukka Talvion artikkeli.
- ⁴ Tämän artikkelin tiedot on kerätty H. A. Reinholmin Etnografisen museon luettelosta (1857), F. I. Färlingin Historiallis-etnografisen kokoelman luettelosta (1875) ja Kansallismuseon pääluette-

- losta Helsingin yliopistossa toteutettavan esine-
tutkimushankkeen yhteydessä. Tietoja on pyritty
syventämään henkilömatrikkeista ja -arkistoista.
Seuraavilla sivuilla näistä henkilöistä puhutaan
myös keräilijöinä, vaikka määrätietoisesta esine-
keräilystä on harvemmin ollut kysymys. – Yhdys-
valloissa keskustelu tuntemattomasta alkuperäs-
tä saautujen antikviteettien julkaisemisesta alkoi
1970-luvun alussa, N. J. Norman, ”Editorial Policy
on the Publication of Recently Acquired Antiquities”,
AJA 109:2, 2005, 135–136. Tämä julkaisu-
periaate kytkettiin Unescon Yleissopimukseen kult-
tuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja
omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäise-
miseksi (SopS 92/1999). Suomi liittyi sopimuk-
seen 14.9.1999.
- ⁵ Tanskassa yksityiskokoelmia on jonkin verran kar-
toitettu, *Antik kunst i dansk privateje. Ny Carlsberg
Glyptotek 16. maj til 31. august 1974*. Toim. J. Chris-
tiansen, T. Fischer-Hansen & F. Johansen. Köben-
havn 1974. Tanskan kansallismuseon antiikkikoko-
elmasta, B. Bundgaard Rasmussen – J. Lund, ”On
the Creation of the Collection of Classical Antiquities
in the Danish National Museum”, *Pharos. Journal
of the Netherlands Institute in Athens* 10, 2002,
169–178. – Eremitaasin kokoelmahistoriaa taas kä-
sitellään teoksessa G. Norman, *The Hermitage. The
Biography of a Great Museum*. London 1997.
- ⁶ Ikäheimo et al. 1992; Wikström 2001; Pietilä-
Castrén 2003–2016.
- ⁷ Talvio 2005, 68, 72–74; Härö 1984, 43; [http://www.
museo.helsinki.fi/yliopiston_kokoelmien_historia/
index.htm](http://www.museo.helsinki.fi/yliopiston_kokoelmien_historia/index.htm) (Luettu 21.2.2017).
- ⁸ KM 14560:2; Färlingin 1875 katalogissa nro 1 (Ver.
B. s. 7). Kappale on kooltaan n. 10 x 10 cm.
- ⁹ Mäkinen 2000, *passim*.
- ¹⁰ HYKA, Konsistorin pöytäkirja 9.3.1833, § 5; KM
14560:7.
- ¹¹ Värä 2009, 321, 326–328.
- ¹² Heinricius 1912, 47–49; Pietilä-Castrén 2007, 51–
52.
- ¹³ Heinricius 1912, 81–84.
- ¹⁴ SKS, Coll. 434 ja Coll. SLSA 95, Immanuel Ilmonin
arkisto.
- ¹⁵ Heinricius 1912, 110–118, 123–124.
- ¹⁶ Konsistorin pöytäkirja 20.9.1834, § 18, KaKi MF/
MS 66.
- ¹⁷ Talvio 2005, 67, 76; Talvio 2016A, 39.
- ¹⁸ Reinholm 1857, 94–95. Tämä lienee ymmärrettä-
vää Reinholmin teologitaustan vuoksi.
- ¹⁹ Pennonen 2002, 45, nro 12.
- ²⁰ Färling 1875, 105–106.
- ²¹ KM 14560:19; CVA, s. 69, nro 5, n. v. 450 eKr.
- ²² KM 14560:18; Pietilä-Castrén 2007, 37, nro. 47.
- ²³ Pietilä-Castrén 2007, 55.
- ²⁴ KM 14560:562, CVA, s. 113, nro 1, 300-luvulta
eKr.; KM 14560:563–564, Pietilä-Castrén 2007,
15–16, nro 14 ja s. 26, nro 30 sekä öljylamppu KM
14560:565.
- ²⁵ Pietilä-Castrén 2007, 55. – Syksyllä 1870 perus-
tetun Suomen muinaismuistoyhdistyksen yhtenä
tehtävänä oli suunnitteilla olevan Kansallismuseon
tulevien kokoelmien kartuttaminen, joskin pää-
asiassa kotimaisesta näkökulmasta, [http://www.
muinaismuistoyhdistys.fi/historia.html](http://www.muinaismuistoyhdistys.fi/historia.html) (Luettu
04.08.2016).
- ²⁶ Talvio 2016B, 325; [http://www.kaukaahaettua.fi/
info.html](http://www.kaukaahaettua.fi/info.html) (Luettu 13.12.2016).
- ²⁷ KM 14560:646–665.
- ²⁸ K. Dietz, *DNP* 1, 1996, s.v. *Aquae Mattiacae*, 929–
930.
- ²⁹ Jalander 1938, s.v. *Salingre*, Ernst Johan Wilhelm.
Salingre omisti isänsä jälkeen Helsingin I Kanta-
apteekin, myöhemmän Wilhelmsin apteekin, *id.*
10–11.
- ³⁰ [https://www.uni-jena.de/Sammlung_Antiker_
Kleinkunst_p_221510.html](https://www.uni-jena.de/Sammlung_Antiker_Kleinkunst_p_221510.html) (Luettu 13.12.2016).
- ³¹ KM 14560:627, CVA s. 33–34, nro 1, n. v:ta 500
eKr. Lahjoituksen on täytynyt tapahtua välittömäs-
ti kotiinpaluun jälkeen, sillä Gadd palveli Bajanilla
1858–1859, Pikoff 1938, 72–73, nro 93.
- ³² KM 14560:764, Ver. B. s. 306.
- ³³ Aalto 1980, 40–41; Rosenqvist 1916, 90; [http://
www.helsinki.fi/keskusarkisto/virkamiehet_2/P-O.
pdf](http://www.helsinki.fi/keskusarkisto/virkamiehet_2/P-O.pdf) (Luettu 01.2.2017).
- ³⁴ Rosenqvist 1916, 108: ”där byster samt antika fö-
remål anträffades här och där”.
- ³⁵ Plinius, *Naturalis historia* 28,39; Zampieri – Lava-
rone 2000, 13; Ogden 2002, 225.
- ³⁶ KM 14560:818a-d, joista b, kahvakoriste on hu-
kassa, mutta tunnetaan vuoden 1971 *Antiquitas-*
näyttelyyn otetusta valokuvasta. Marmorikappale,
KM 14560:819, liittyy Palatiumiin, joka oli Roo-
man tasavallan ajan loppuvuosisatoina monien
merkkimiesten asuinluetta, mutta varattiin mei-
dän ajanlaskumme alussa vain keisareiden käyt-
töön.
- ³⁷ [www.helsinki.fi/keskusarkisto/virkamiehet_2/H-O.
pdf](http://www.helsinki.fi/keskusarkisto/virkamiehet_2/H-O.pdf) (Luettu 19.7.2016). – Ignatius otti kantaa myös
museokysymykseen artikkelissaan ”Skall Finland
hafwa ett nationalmuseum”, *Helsingfors Tidningar*
nro 5, 7.1.1865; Talvio 2005, 67.
- ³⁸ Luther 2000, s.v. *Ignatius*, Karl Ferdinand (Luettu
3.8.2016); Talvio 2016A, 48–50.
- ³⁹ Talvio 2016A, 51–52, 56; [http://www.museo.hel-
sinki.fi/yliopiston_kokoelmien_historia/index.htm](http://www.museo.helsinki.fi/yliopiston_kokoelmien_historia/index.htm)
(Luettu 12.2.2017).
- ⁴⁰ KM 14560:915–931; Rahakammion päälueetelo,
1875, nro 269; Pietilä-Castrén 2007, 56, n. 36. – Ks.
Talvio s. 167.

- ⁴¹ Filipenkon lahjoituskirje Rahakammion arkistossa. Museo oli avoinna yleisölle keskiviikkoisin ja lauantaisin klo 13–14, Talvio 2016A, 57.
- ⁴² Talvio 2005, 77.
- ⁴³ Pietilä-Castrén 2007, 58; Yu. A. Vinogradov, ”From the history of Archaeological excavations on the Cape Ak-Burun near Kertch”, *Archaeological News* 8, 2000, 312–323 (Archeologičeskije vesti).
- ⁴⁴ CVA, s. 59, nro 4; Pietilä-Castrén 2007, 45, nro 59; Pietilä-Castrén 2015, 32, nro 13; Wikström 2001, 42–43. Ks. Soisalo s. 213, 220.
- ⁴⁵ Esim. loimpaino KM 14560:921, josta Akkanen 2007, 18; tiilileima (KM 14560:922), freskon kappale (KM 14560:923) ja kivinen työkalu (KM 14560:928).
- ⁴⁶ KM 14560:940–942; Pennonen 2002, 39, nro 4.
- ⁴⁷ Väisänen 2001, s.v. ”Donner, Otto” (Luettu 31.1.2017).
- ⁴⁸ Rajavuori 2003, 13–14: Donner kiinnitti huomiota siihen, että esineisiin merkittäisiin mahdollisimman tarkat tiedot, nimi, tarkoitus ja käyttöpaikka. Tähän hän lienee saanut virikkeen vuoden 1873 vierailullaan Artur Hazeliuksen kansatieteelliseen museoon Tukholmassa.
- ⁴⁹ Talvio 2016A, 57, 74–80.
- ⁵⁰ KM 14560:943–947. Lahjoituksesta ei ole säilynyt verifikaatteja.
- ⁵¹ http://www.kolumbus.fi/jamikko/Purjelaivat_Navigator.htm; http://www.kolumbus.fi/jamikko/Purjelaivat_Vanadis.htm (Luettu 31.1.2017).
- ⁵² KM 14560:945; Pennonen 2002, 48–49, nro 16.
- ⁵³ KM 14560:943; Kajava 1998, 75, nro 3.
- ⁵⁴ Talvio 2016A, 57.
- ⁵⁵ KM 14560:984. Brotherus julkaisi 1883 kirjan matkakokemuksistaan, *Från Kaukasus till Libanon – reseminnen*. – Kreikkalaisessa mytologiassa Prometheus kytkettiin juuri Kazbek-vuoreen.
- ⁵⁶ KM 14573:1; Pennonen 2002, 58, nro 27. Yksittäisten esineiden lahjoittajiin kuuluu myös maiteri Rakel Reinius (1909–2007), joka syksyllä 1984 lahjoitti Kansallismuseon Exotica-kokoelmaan isänsä, kunnanlääkäri Kaarle Fredik Klemolan (1872–1920) 1900-luvun alussa sisareltaan saaman roomalaisaikaisen öljylampun – veli kun ”keräsi kaikkea vanhaa”. Sisar, todennäköisesti kansakoulunopettaja Amanda Koskinen (1875–1942), oli tuonut sen Italian-matkaltaan, jonka aikana oli käynyt Pompejin kaivauksillakin. Lampusta, Pennonen 2002, 45, nro 12.
- ⁵⁷ Emelie Hagmanin (1837–1921) toiminnasta F. Hult, ”Emelie Hagman”, *Nutid* 11, 1902, 3–5. – Kiihtän anonyymiä lukijaa tästä vihjeestä.
- ⁵⁸ Merenkävijöiden roolista eksoottisten kokoelmien kartuttajana, Talvio 2016A, 20.
- ⁵⁹ Mm. merimiesten työnvälistystä harjoittanut laitos ulkomaille suuntautuvaa kauppamerenkulkua harjoittaneissa satamissa.
- ⁶⁰ Stenfors 1994, 6, 110, 112–116.
- ⁶¹ Muinaistieteellinen toimisto, myöhempi Muinaistieteellinen toimikunta perustettiin 1884 arkeologisten ja historiallisten kulttuurimuistojen tutkimusta ja suojelua varten, <http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/historiaa> (Luettu 22.12.2016).
- ⁶² Valtuuskunnan toiminta perustui keräilijä ja mese-naatti H.F. Antellin (1847–1893) testamenttilahjoitukseen, Talvio 1993, 42, 143, 145.
- ⁶³ Talvio 1993, 34, 130. Ostot tapahtuivat kahdessa erässä 15.12.1897 ja 18.1.1898, Wikström 2001, 39–40; Pietilä-Castrén 2007, 82–83.
- ⁶⁴ Martin 1897, 112–113; KM 5981 ja 5982.
- ⁶⁵ Vaaseja esim. Ateenasta: CVA, s. 67 nro 4 ja Pergamonista: CVA, s. 73, nro 1. Päänumerot KM 5981:1–94 ovat egyptiläisiä pii- ja pronssiesineitä, KM 5982:1–352 ovat lasia, pronssia ja keramiikkaa; lasista Wikström 2001, 47–50 ja terrakotalampuista Pennonen 2002, 55–56, nrot 24–25.
- ⁶⁶ Talvio 2016A, 146.
- ⁶⁷ Pietilä-Castrén 2011, 239–242; Pietilä-Castrén 2006A, 183–185, 187–188 ja 194–195.
- ⁶⁸ Kokoelman koosta ja hankinnasta Pietilä-Castrén 2007, 64–65 + n. 85.
- ⁶⁹ Strengell 1914A, 25: ”...jonka taidemaalari Werner von Hausen on ostanut Taideteollisuusyhdistyksen tiliin löytöpaikalla Sisiliassa”.
- ⁷⁰ <http://www.mfa.fi/arkkitehtiesittely?apid=16382527> (Luettu 4.8.2016).
- ⁷¹ Pietilä-Castrén 2007, 65 + n. 90.
- ⁷² Suhonen 2000, 104–105.
- ⁷³ Niinivaara 1967, 47–48.
- ⁷⁴ Strengell 1914, 15.
- ⁷⁵ Strengell 1914B, 12–16. Noihin aikoihin Strengell oli ulkomaanmatkojensa yhteydessä pohtinut myös antikviteettien ostamista Pariisista ja Lontoosta, Niinivaara 1966, 46.
- ⁷⁶ Pietilä-Castrén 2007, 64 + n. 85 ja 88.
- ⁷⁷ Yksi korinttilainen esimerkki: CVA s. 22, nro 1. – Musta- ja punakuviuvaaseja Attikasta: CVA, s. 35, nro 2; s. 37, nro 1; s. 38, nro 2.a-c; s. 39, nro 1; s. 40, nro. 1; s. 45, nro 2; s. 47, nro 2; s. 50, nro 5; s. 54, nro 1 ja s. 55, nro 1. – Kokomustaa Attikan keramiikkaa: CVA, s. 64, nro 3; s. 65, nro 1; s. 66, nro 1; s. 70, nro 7. – Etelä-italialaista tuotantoa olevaa punakuviokeramiikkaa: CVA, s. 108, nro 1 ja s. 111, nro 2. – Etelä-italialaista pseudopunakuviokeramiikkaa eli sellaista, jossa punaisenruskeat kuvioaiheet on polttamisen sijasta maalattu vaalean pohjavärin päälle: CVA, s. 117, nro 1 ja s. 118, nro 1. – Mustapohjaista Gnathia-keramiikkaa, jossa kuvioaiheet on maalattu vaalein värein: CVA, s. 121, nro 4; s. 121, nro 5;

- s. 123, nro 1; s. 124, nro 3; s. 124, nro 1 ja s. 126, nro 3. – Omaperäisistä muodoistaan tunnistettavaa Etelä-Italian apulialaista keramiikkaa: CVA, s. 128, nro 2; s. 128–129, nro 1; s. 129, nro 3; s. 130, nro 1; s. 131, nro 2; s. 132, nro 1 ja s. 133, nro 2. – Itaalaisella alueella tehtyä kokomustaa keramiikkaa: CVA, s. 138, nro 1; s. 138, nro 3; s. 138, nro 4; s. 139, nro 5; s. 139, nro 6; s. 139, nro 7; s. 140, nro 9; s. 140, nro 10 ja s. 142, nro 6.
- ⁷⁸ Pietilä-Castrén 2015, s. 27–28, nro 2; s. 28, nro 3; s. 29, nro 5; s. 31, nro 9; s. 31, nro 10; s. 31, nro 11.
- ⁷⁹ Pietilä-Castrén 2007, s. 5–6, nro 1; s. 21–22, nrot 22–23; s. 30–31, nrot 34–36, kaikki Kreikan taiteen arkaaiselta ajalta 500-luvulta eKr.
- ⁸⁰ Pietilä-Castrén 2015, 35.
- ⁸¹ Wikström 2001, 41.
- ⁸² Hjelt 1915, 127.
- ⁸³ KM 6100:43, Pietilä-Castrén 2013, 98–101; KM 6100: 198, 207 ja 210, Wikström 2001, 43–47. – Arthur Hjeltin jälkeen Pyhän maan arkeologiaa, kuten Lähi-Idän arkeologiaa pitkään kutsuttiin, harrasti teologi ja myöhempi itämaisen kirjallisuuden professori Aapeli Saarisalo (1896–1986). Hänen Palestiinan-matkallaan vuonna 1928–1929 hankkimansa kokoelma koostuu paikalliskeramiikasta ja deponoitiin Kansallismuseoon, KM 9123:1–245. – Ks. Aaltonen s. 42–43.
- ⁸⁴ KM 7862, Yrjö Hirnin kirje Sundwallille 21.3.1913; Pietilä-Castrén 2016, 202, n. 82.
- ⁸⁵ Helsingin yliopiston dosenttina hän oli vuoteen 1920. – Sundwallista ks. Laura Ahon artikkeli.
- ⁸⁶ Rahakammio inv. nro 848; Pietilä-Castrén 2016, 201–205.
- ⁸⁷ Vaasit KM 7826:1–18, loimipainot 19–20. Attikalaista geometrista keramiikkaa pääasiassa 700-luvulta eKr. edustaa kuusi vaasia: KM 7826:1-6 = CVA, s. 29–32. – Kaksi korinttilaista vaasia KM 7826:7-8 = CVA, s. 23–24. – Kolme boiotialaista tekoa olevaa vaasia KM 7826: 10–12 = CVA, s. 71–72. – Attikalaista tuotantoa oleva punakuvioinen kellokrateeri KM 7826: 13 = CVA, s. 53, nro 1, mustakuvioinen lekythos KM 7826:14 = CVA, s. 48, nro 2, sekä megaraismalja KM 7826:15 = CVA, s. 74, nro 2. Ennen vuonna 2003 julkaistua vaasicorpusta, Sundwallin ostama komea geometrinen pyksis oli ainoa suomalaiskokoelmista julkaistu kreikkalaisvaasi ja sekin ulkomaisen tutkijan toimesta, J. Fink, ”Büchse und Pferd. Geometrisches in Helsinki”, AA 4 (1966) 483–488.
- ⁸⁸ Esim. geometrinen pyksiksen KM 7826:1, CVA, s. 29–30, hän osti Kambanos-nimiseltä liikemieheltä Ateenassa ja punakuvioisen kellokrateerin KM7826:13, CVA, s. 53, hän osti tarkemmin nimeämättömältä antiikkikauppiaalta; KM 7826, Sundwallin kirje Yrjö Hirnille 12.1.1921; Pietilä-Castrén 2016, 202.
- ⁸⁹ KM 7826:18, ”Det afviker dock från alla publicerade neolitiskt material från Kreta och torde ej tillhöra stenåldern” pääluettelon mukaan. Tänäkin päivänä tarkasteltuna esine on epäilyttävä, ja voisi olla vaikkapa 1900-luvun alun aikalaistuotantoa.
- ⁹⁰ KM 7826:n esittelyteksti museoluettelossa; Wikström 2001, 41.
- ⁹¹ Joseph Déchelette, *La collection Millon. Antiquités préhistoriques et gallo-romaines*. Paris 1923.
- ⁹² KM 8248:1–105.
- ⁹³ KM 8248:31; Pietilä-Castrén 2007, 28–29, 83.
- ⁹⁴ A. Hackmanin kirje 31.10.1923, KM 8248:31, Arkeologiska kommissionen, förhistoriska avdelningen, verifikaatti; KM 8248:101–105.
- ⁹⁵ ÅA, Wolter Stenbäck-samlingen.
- ⁹⁶ Pietilä-Castrén 2007, 67–70.
- ⁹⁷ KM 8712:13, 15; Pietilä-Castrén 2007, 24–25, nrot 27–28.
- ⁹⁸ KM 8712:1–12, 14, 16, 18–21.
- ⁹⁹ KM 8712:17; Pietilä-Castrén 2015, 27, nro 1; KM 8712:22–23 = CVA, s. 58, nrot 1–2.
- ¹⁰⁰ John Boardman, *The Cretan Collection in Oxford. The Dictaeon Cave and Iron Age Crete*, v. Oxford 1961.
- ¹⁰¹ Maryn sukulaista Arthur Evans oli käynyt Suomessa jo 1873 ja 1875, Pietilä-Castrén 2007B, 7–9.
- ¹⁰² Pietilä-Castrén 2007B, 10.
- ¹⁰³ Pietilä-Castrén 2010, 151–152.
- ¹⁰⁴ Inv. 2393–2446, *Vägvisare genom Borgå museum jämte förteckning över museens samlingar. Uppgjord år 1919*. Borgå 1920; Porvoon museon amanuenssin Juha Jämbäckin kirjallinen tiedonanto 22.12.2016.
- ¹⁰⁵ Vuonna 1905: inv. PM 2437–2444, v. 1911: inv. PM 3484–3490, v. 1913: inv. PM 4176 sekä v:n 1923 lahjoitus inv. PM 23–7.1-4; Juha Jämbäckin tiedonanto 22.12.2016 ja 27.1.2017.
- ¹⁰⁶ Ajankohdasta ei ole tietoa, mutta ne ovat tänäkin päivänä kiinnitetty punaiselle silkialustalle, inv. PM 2441–2444. – Antiikin kuvanveistoon liittyen Sjöbergin kuoleman jälkeen 1937 hänen suurikokoinen *Lepäävää satyyriä* esittävä marmoriveistoksensa siirrettiin hänen kotoaan Molnbyn kartanosta Svenska Gårdenin tiloihin Kulttuuritalo-Grandiin Porvoossa. Kyseessä on alun perin Jusupoffin suvulle Pietarissa kuulunut antiikin aikainen veistos, joka periytyy monien muiden satyyrikopioiden tapaan Rooman keisariajalle. Se on laatuaan ainoa Suomessa, Pietilä-Castrén 1992, 100–102; Pietilä-Castrén 2010, 152–153.
- ¹⁰⁷ Inv. PM 1161, 2724 ja 3374.
- ¹⁰⁸ ”---nägra stenar från mosaikgolf uti Caracallas termer (bad- och gymnastikinrättning i Rom)---”.
- ¹⁰⁹ Rintala 2006, 95–98.

- ¹¹⁰ Jokinen 1951, 7.
- ¹¹¹ Inv. E 203 SAHIM 452/1988.
- ¹¹² Inv. BI 566–570. Pietilä-Castrén 2007, 82.
- ¹¹³ Sen vaaseja on julkaistu CVA, s. 18, nro 1; s. 65, nro 1; s. 92, nro 4 ja s. 110, nro 2. – Kokoelma siirtyi 2018 Helsingin yliopistomuseolle, ks. s. 201.
- ¹¹⁴ Sveitsiläissyntyinen antiikkikauppias toimi Cecil Court No. 23:ssa, myyden sekä kirjoja että antiikkiesineitä; http://www.britishmuseum.org/research/search_the_collection_database/term_details.aspx?bioid=115137 (Luettu 21.7.2016). – Pari vuotta myöhemmin liike tuli kuuluisaksi siellä tehdyn murhan johdosta.
- ¹¹⁵ Sinebrychoff BI 568 = Pietilä-Castrén 2007, 11–12, nro 9; BI 569 = Pietilä-Castrén 2007, 14–15, nro 13; BI 566 = Pietilä-Castrén 2007, 18–19, nro 18.
- ¹¹⁶ Kirje Ellen Wijkanderille 25.3.1882, O.E. Tudeerin arkisto, KaKi, Coll. 245:18.
- ¹¹⁷ Tilikirjan merkintä 21.3.1882, O.E. Tudeerin arkisto, KaKi, Coll. 245, 1867–1919, tilikirjat 1881–1884; Pietilä-Castrén 2007, 60–61.
- ¹¹⁸ Pietilä-Castrén 2007, 61 n. 60.
- ¹¹⁹ Schliemann oli kutsunut Ateenassa olevia antiikintutkijoita tutustumaan Troijan kenttätöihin, Tudeer 1891, 351.
- ¹²⁰ Figuriinit KM 14683:10 = Pietilä-Castrén 2007, 6, nro 2; 14683:9 = Pietilä-Castrén 2007, 6–7, nro 3; KM14683:11 = Pietilä-Castrén 2007, 19–20, nro 19; KM 14683:12 = Pietilä-Castrén 2007, 20, nro 20; KM14683:8 = Pietilä-Castrén 2007, 21, nro 21; KM 14683:7 = Pietilä-Castrén 2007, 33, nro 39; KM 14683:6 = Pietilä-Castrén 2007, 48, nro 62. – Vaasit KM 14683:3 = CVA, s. 25, nro 1.a-c, korinttilainen eksaleiptron; KM 14683:1 = CVA, s. 46, nro 2.a-c, attikalainen mustakuviolykythos. – Värttinänpöyrät KM 14082:4a-e = Akkanen 2007, 19–20, 23–24. – Tiilenkappaleet KM 14082:1–3.
- ¹²¹ Hänestä lisää Tuukka Talvion artikkelissa s. 171–172.
- ¹²² KM 14082:3-4. Tudeerin matkapäiväkirjassa sen enempää kuin kirjeissä morsiamelleenkaan ei ole niihin liittyvää mainintaa.
- ¹²³ Samaan aikakauteen liittyy myös käsin muovailtu avosuinen keramiikkaruukku Helsingin yliopiston Kypros-kokoelmassa, CVA s. 9, nro 1.
- ¹²⁴ KM 14683.
- ¹²⁵ Öljylampuista Pennonen 2002, s. 41, nro 6, s. 46, nro 13 ja s. 55, nro 23. Kun Sundströmin lamput ovat roomalaisaikaisia, voisi hänen kokoelmaansa kokonaisuutena kutsua kreikkalais-roomalaiseksi kokoelmaksi.
- ¹²⁶ KM 14677:5, CVA, s. 13, nro 1, jalustinkannu; KM 16477:2 = CVA, s. 27–28, nro 1, amfora; KM 14677:7-8 = CVA, s. 24, nrot 2–3, kotyleita; KM 14677:17–18 = CVA, s. 14, nrot 1–2, protokorinttilaisia aryballoksia; KM 14677:3 = CVA, s. 34, nro 1, skyfos; KM 14677:12 = CVA, s. 48, nro 1, lekythos; KM 14677:13 = CVA, s. 41, nro 1, lekythos; KM 14677:15 = CVA, s. 44–45, nro 2, lekythos; KM 14677:16 = CVA, s. 49, nro 2, lekythos; KM 14677:1 = CVA, s. 54, nro 1, pelike; KM 14677:9 = CVA, s. 59, nro 5, askos; KM 14677:14 = CVA, s. 55, nro 2, lekythos; KM 14677:10-11 = CVA, s. 62-63, nrot 1–2, lekythoksia.
- ¹²⁷ KM 14677:19 = Pietilä-Castrén 2016, 29, nro 6, hellenistiseltä ajalta ja KM 14677:26–27 = Pietilä-Castrén 2007, 22–24, nrot 24–25, 400-luvulta eKr.
- ¹²⁸ Nevakivi 1995, 186.
- ¹²⁹ Sundströmin kirje 9.5.1959 Pekingistä Åke Backströmille, UM arkisto, Sundströmin kokoelma.
- ¹³⁰ ”--- den gamla grekiska samlingen tillfaller staten. ---Sälänge staten ej har plats för dessa samlingar kunna de fördelas mellan våra ambassader, skolor, statliga institu[t]joner, landsortsmuséer m.m.” UM arkisto, Sundströmin kokoelma, 2.XI.1958, § 2.
- ¹³¹ KM 18375:1–11. Lahjoituksesta suurin osa luettiin historialliselle osastolle päänumerolla 71050, osia kirjattiin myös eksotiseen kokoelmaan, Diar. 16.6.1971.
- ¹³² Hans Aminoffin tyttären, rouva Antonia Hackmanin tiedonannot 15.2. ja 28.4.2005; Pietilä-Castrén 2007, 74–75.
- ¹³³ Pennonen 2002, 53, nro 21.
- ¹³⁴ CVA s. 57, nro 1, attikalainen punakuviolykythos 400-luvun eKr. lopulta; terrakottafiguriinin pää, Pietilä-Castrén 2007, 32, nro 38, saattaisi valmistuspaikan ja ajoituksen perusteella tulla punakuviovaasin kanssa samasta kontekstista.
- ¹³⁵ KM 18375:8 = Petit Palais inv. 1560.
- ¹³⁶ KM 36699. Esineistä ei ole mitään hankintatietoja, mutta niissä ollutta numerointia on noudatettu myös Kansallismuseon kokoelmaluettelossa. Esineistöä ei kokonaisuutena ole vielä tutkittu, mukana on lahjoittajan arvion mukaan myös väärennöksiä. – Osa aineistosta kuuluu Milja Poikolaisen valmisteilla olevaan pro gradu -tutkielmaan, latinan kieli ja Rooman kirjallisuus, Helsingin yliopisto.
- ¹³⁷ Pennonen 2002, *passim*: Mäkisen numerot 31, 33, 35–38, 44, 46–49, 50–51.
- ¹³⁸ CVA, s. 51–52, nro 1, KM 36699:12.
- ¹³⁹ Verifikaatti VK 5936; Pietilä-Castrén 2016, 37, 41, nro 46.
- ¹⁴⁰ Korinttilaiset VK 5936:14 = CVA, s. 21, nro 1; VK 5936:15 = CVA, s. 19–20, nro 3; Attikalaiset VK 5936:4 = CVA, s.65, nro 2; VK 5936:5 = CVA, s. 39–40, nro 2; VK 5936:6 = CVA, s. 68, nro 2.
- ¹⁴¹ VK 5936:49 = Pietilä-Castrén 2016, 32–33, nro 15, hankittiin tukholmalaiselta antiikkikauppialta. – Kansallismuseon Exotica-kokoelmaa kartuttivat myös Pohjois-Afrikan maissa työskennelleet ulkoasiainhallinnon virkamiehet. Rauni Turkiaan

- (Finskas 2017) liittyvä aineisto kirjattiin kokoelmiin 1985, 1990 ja 1991, ja kyseessä oli todellakin eksoottinen aineisto tekstileistä moderneihin käyttöesineisiin Thaimaata ja Intiaa myöden, mutta Tunisiasta mukana oli mm. roomalaisaikaisia öljylamppuja (VK 5901:19, VK 6016:38–40 ja VK 6066:19; Pennonen 2002, s. 54, nro 22, s. 59, nro 29 ja s. 69, nro 43) sekä hajustepulloja (VK 6016:36, 42). – Syksyllä 1994 Sinikka Komulainen lahjoitti eläkkeelle siirryttyään kymmenosaisen kokoelman (VK 6170:1–10), joka koostuu pääasiassa roomalaisaikaisista ruukuista ja lampuista roomalaiskolonia Cilliumin, nykyisen Kasserinen seudulta. Turkin ja Komulaisen aineistosta on tähän mennessä tutkittu lamppuja, Pennonen 2002, 59–60, nro 29; 63–64., nrot 33 ja 34; 69–70, nro 43; 63–64. – Pohjoisafrikkalaista keramiikkaa erityisesti Tunisian alueelta on Eija ja Martti Saarilahden kokoelmassa, joka hankittiin 1966–1972 ja lahjoitettiin Helsingin yliopistomuseolle 2007.
- 142 Päivi Pykälä-ahon tiedonanto 12.5.2017.
- 143 KM 34739.
- 144 *Vradinin* tekstissä viinikannusta puhutaan tosin vanhana lekythoksena eli öljyastianä.
- 145 Läheinen vastine esim. Bolognan Museo Civico Archeologicossa, kannu G 646 (PU 64).
- 146 Risto Kajatsalon tiedonanto 25.10.2006.
- 147 Talvio 2007, 16.
- 148 U. Westermarck – R. Ashton, *The Erkki Keckman Collection in the SKOPBANK*, 1994; R. Ashton, *The Erkki Keckman Collection. Asia Minor except Karia*, 1999 (SNG Finland 1-2).
- 149 Osa aineistosta on julkaistu. Neljä pientä hajustepulloa: Pietilä-Castrén 2016, s. 32, nrot 12 ja 14; s. 29–31, nro 7; s. 33–34, nro 17. Terrakottafigurineista, Pietilä-Castrén 2007, 17–18, nro 17; s. 26, nro 29; 41, nro 53; s. 49–50, nro 64.
- 150 Pietilä-Castrén 2007, 75–76. Tavanomaisesti aineistossa on myös uudistuotteita etenkin terrakottafiguriniin ryhmässä.
- 151 Talvio 2007, 17. Päänumero KM 40392.
- 152 Esim. JTM-594, marmorinen veistospää.
- 153 Pietilä-Castrén 2007, s. 8–11, nrot 5–7, s. 40, nro 52, sekä protomi 31–32, nro 37.
- 154 CVA, s. 115, nro 1; s. 141, nro 3 ovat viinikannuja 300-luvun eKr. Keski-Italiasta.
- 155 Ne perustuvat hänen monilla matkoilla mukana olleen vaimonsa Helmi Kargus-Okkosen tiedonantoihin, Puokka 1963, 118; Humina – Nieminen 2001, 28–29.
- 156 Korintista CVA, s. 100–101, nro 5; s. 19–20, nro 2; s. 23, nro 3; s. 18, nro 2; Attikasta ja etelä-Italiasta CVA, s. 44, nro 1; s. 35, nro 1; s. 66, nro 2; CVA, s. 113, nro 2; s. 57, nro 3; s. 114, nro 4; CVA, s. 61, nro 2; Boiotiasta CVA, s. 72, no 3; etruskibuccherona CVA, s. 89, nro 4; muita itaalisia keramiikkaryhmiä CVA, s. 115, nro 1; s. 122, nro 1; s. 119, nro 1; s. 126, nro 4; CVA, s. 141, nro 3, sekä vielä julkaisemattomat JTM-1127 ja JTM-1129.
- 157 JTM-586, JTM-591–595.
- 158 30.6.1910.
- 159 Nieminen 2001, 14, 16.
- 160 Teittinen 2011, 16, 36, 42, 45.
- 161 Ikäheimo et al. 1992, 46 ja n. 5.
- 162 *Maljakkoasetelma* 1962, öljyväri kankaalle 30 x 44 cm, Sihtolan Imatra-kokoelma, Imatran taidemuseo
- 163 Eino Niemisen tiedonanto; Pietilä-Castrén 2015, 37.
- 164 VK 5708:1 = CVA, s. 12, nro 1. Nykyiseltä nimeltään yleisetnografiset kokoelmat.
- 165 VK 5708:2; Ailonen et al. 1990, 45, 58, fig. 108. Kreikan hallitus puolestaan lahjoitti samassa tilaisuudessa kokomustan boiotialaisen kantharos-maljan, id. 51, fig. 109, joka on esillä Tamminiemessä.
- 166 Holger Thesleffin kanssa eri yhteyksissä syksyllä 2002 käydyt keskustelut; Pietilä-Castrén 2003, 79.
- 167 CVA, s. 9, nro 1; s. 10, nro 3; s. 11, nro 2, ja s. 135, nro 8. Pietilä-Castrén 2007, 47–48, nro 61.
- 168 Pietilä-Castrén 2003, 80–81.
- 169 Näyttely oli esillä Helsingin yliopiston päärakenuksen pienen juhlasalin aulassa 21.–27.3.2000.
- 170 Inv. CHE 35; Pietilä-Castrén 2007, 43–44.
- 171 Pietilä-Castrén 2007, 76–77.
- 172 Ericsson 1999, 102.
- 173 Pietilä-Castrén 2007, 78.
- 174 <http://www.helsinki.fi/taidehistoria/tietoa/kokoelmat/Kipsit/EricTfi.htm> (Luettu 1.8.2016).
- 175 Korinttilaisvaaseja tai niiden itaalisia jäljitelmiä, CVA s. 15, nro 2; s. 16, nro 2; s. 17, nro 1; s. 25, nro 4; s. 26, nro 2; s. 99, nro 1; s. 102–103, nro 2; attikalainen mustakuviolleythos s. 43, nro 2 ja eteläitalalainen punakuviokskyfos s. 109, nro 3; etruskibuccherona s. 97, nro 5 ja itaalista kokomustaa keramiikkaa s. 136, nrot 1-3; s. 137, nro 7.
- 176 Pietilä-Castrén 2007, s. 10–11, nro 8; s. 12–13, nro 10; s. 13, nro 11; s. 16–17, nrot 15–16; s. 28, nro 32; s. 34, nro 42; s. 35, nro 44; s. 42, nro 55; s. 43, nro 56; s. 44, nro 57.
- 177 Pietilä-Castrén 2007, 78.
- 178 Ericssonin lahjoituskirja 3.10.2003, Helsingin yliopistomuseo.
- 179 Arppeanumin antiikkihuoneen näyttelyn suunnittelusta vastasi taidehistorian oppiaineen amanuenssi Hanne Wikström (myöh. Selkokari). Ericsson lahjoitti Helsingin yliopiston arkeologian laitokselle keramiikkafragmenttinsa, jotka toimitettiin edelleen Kansallismuseolle, KM 19322, sekä grafiikan ja rahakokoelmansa Jyväskylän yliopistolle.

- ¹⁸⁰ Jan Fredrik Boëthius 1920–2012.
- ¹⁸¹ Axel Boëthius oli antanut sen Emil Zilliacukselle Roomassa 1930-luvun alussa. Myöhemmin se siirtyi Benedict Zilliacukselle, joka antoi sen puolestaan Christoffer Ericssonille tämän 85-vuotispäivänä 5.3.2005 välitettäväksi yliopistomuseoon, Ericssonin tiedonanto 15.5.2005.
- ¹⁸² Ystävien joukossa oli myös kreivi ja etnografi Eric von Rosen, joka kymmenen vuotta aikaisemmin oli lahjoittanut Suomen armeijalle lentokoneen, mikä osaltaan vaikutti Suomen ilmavoimien syntyyn. Suulliset tiedot vaasin vaiheista on antanut Patrick Zilliacus lokakuussa 2006, Pietilä-Castrén 2006B.
- ¹⁸³ CVA, s. 60, nro 1.
- ¹⁸⁴ Paavo Castrénin useassa eri yhteydessä antamat tiedonannot.
- ¹⁸⁵ CVA, s. 15, nro 1; s. 81, nro 5; s. 96, nro 3; s. 100, nro 3; s. 116, nro 2.
- ¹⁸⁶ CVA:ssa on julkaistu yksi attikalainen mustakuviolekythos, s. 69, nro. 4; kaksi buccherovaasia, s. 87, nro 5 ja s. 97, nro 4, sekä erilaisia hellenistisen ajan itaalista tuotantoa olevia keramiikkatyyppejä: Genucilia-malja, s. 107, nro 1; Gnathia-kantharos ja samaa tyyppiä oleva oinokhoe, s. 125, nro 2 ja s. 120, nro. 2, sekä itaalista mustaksimaalattua keramiikkaa s. 140–141, nro 1 ja s. 142, nro 5.
- ¹⁸⁷ Pietilä-Castrén 2013, 105.
- ¹⁸⁸ HY201178A67. Ks. Soisalo s. 213, 217.
- ¹⁸⁹ Pennonen, 2002, 44, nro 10.
- ¹⁹⁰ Pietilä-Castrén 2013, 102.
- ¹⁹¹ Birgitta Lojanderin suullinen tiedonanto 10.11.1998.
- ¹⁹² Juhani Linnovaara, ”Döda”, *HBL* 11.2.2011.
- ¹⁹³ Ateenassa hänen käyttämiään antiikkiliikkeitä olivat Dimitrissis, Marta Kapsoulaki, Giannis Kourdoglanian ja E. M. Vitali; Pietilä-Castrén 2007, 81.
- ¹⁹⁴ Vuosina 1966–1969, 1976 ja 2001 hankintapaikkoina olivat etenkin Istanbul, Izmir, Iznik ja Didyma. Laillisen ja laittoman antiikkikaupan rajan terävöidyttyä itäisellä Välimerellä hän hakeutui ystävättäriensä neuvosta Tunisiaan, jossa kävi 1978–80, 1982, 1984 ja 1993. Sieltä hänen kokoelmassaan on 55 esinettä, noin kolmannes.
- ¹⁹⁵ Lojanderin luettelossa ostopaikoiksi mainitaan antiikkikauppa Brysselissä ja Tukholmassa, Hannoverin antiikkimessut, ja Helsingissä Alfa, Bukowski, Hagelstam, J. Lammi ja Nyholm.
- ¹⁹⁶ Pietilä-Castrén 2007, 81–82; keskustelut Birgitta Lojanderin kanssa.
- ¹⁹⁷ Lahjoituskirjassa 12.9.2003 ilmaistu toivomus, että ”esineistä ainakin puolet on näytteillä museon pysyvässä näyttelyssä” on sikäli toteutunut, että vähintään tämä määrä on edelleen esillä, jos kohta ei enää yliopistomuseon tiloissa, vaan klassikoiden tiloissa.
- ¹⁹⁸ Klassillisen arkeologian proseminaarissa Kai Tainio perehtyi kokoelman lasiesineisiin kevätlukukaudella 2007. Neljästätoista julkaistusta terrakottafiguriinistä suurin osa esittää naishahmoja, Pietilä-Castrén 2007, *passim*.
- ¹⁹⁹ Virallisesti Alava-Suolahti.
- ²⁰⁰ A. Ruishalme, *Uusi Suomi* 7.5.1963, Villa Lantessa suurta työtä kaikessa hiljaisuudessa: ...”kurssin tehokkaana avustajana on fil.maist. Eila Suolahti, joka on varsin suuresti perehtynyt nimenomaan etruskologiaan”.
- ²⁰¹ Luettavissa Helsingin yliopiston Kaisa-kirjastossa mikrokortteina.
- ²⁰² CVA s. 43, nro 1.a-c; s. 52–53, nro 1.a-b; s. 64, nro 1; s. 68, nro 1, ja s. 70, nro 6. Eila Suolahden kokoelma on nyttemmin rekisteröity Helsingin yliopistomuseon kokoelmiin tunnuksella HY201178A.
- ²⁰³ Impasto: CVA s. 75, nro 1; s. 76, nro 1; s. 76, nro 2; s. 77, nro 4; s. 77, nro 5; s. 77–78, nro 6; s. 80, nro 1; s. 80, nro 2.a-b; s. 80–81, nro 3; bucchero: CVA s. 82, nro 2; s. 83, nro 3; s. 83, nro 4; s. 84, nro 6; s. 85, nro 7; s. 86, nro 2; s. 88, nro 1; s. 90, nro 6; s. 91, nro 1; s. 94, nro 2, ja s. 97, nro 7; Italiassa tehty geometrinen: CVA s. 98, nro 1; korinttilaisen keramiikan itaaliset jäljitelmät: CVA s. 99–100, nro 2; s. 100, nro 4; s. 101, nro 6; s. 101–102, nro 7; s. 102, nro 8; s. 102, nro 1; s. 103–104, nro 1.a-f, johon liittyy tieto Villan Lanten 1960-luvun vuosilta ja Gavina-hengettärestä, joka aryballosta pontevasti hankamalla yritti saada sen pinnasta tummat ”jäljet” pois; s. 104–105, nro 2.a-b; s. 105–106, nro 2, ja s. 106, nro 3.a–b; etelä-Italian punakuviokeramiikka: CVA s. 108–109, nro 2.a-c, ja s. 111, nro 1.a-c; apulialainen keramiikka: CVA s. 129, nro 2; kokomusta Campanian keramiikka: CVA s. 135, nro 5; s. 135, nro 6, ja s. 136, nro 4.
- ²⁰⁴ CVA, s. 81, nro 5. – Vaasicorpuksen tutkijat saivat ulottuvilleen 1990-luvun lopulla Tampereen jo mainitun impastouurnan lisäksi kahdeksan impastovaasia tai sellaisen fragmenttia kuudesta eriyksityskokoelmasta. Niiden kohtalosta ei tällä hetkellä ole enää tietoa.
- ²⁰⁵ Kokoelmassa on figuriineja ja keramiikkavaaseja.

Lähteet ja kirjallisuus

Aalto 1980 = Pentti Aalto, *Classical Studies in Finland* 1828–1918. Helsinki 1980.

Ailonen et al. 1990 = R. Ailonen, R. Forsman, H. Hyvönen & S. Kopisto, *Lahjoja presidentille. Esineitä Urho Kekkosen kokoelmasta*. Forssa 1990.

Akkanen 2007 = Maiju Akkanen, *Kuidusta langaksi, langasta kankaaksi. Antiikin ajan kankaanvalmistusvälineitä Suomen kansallismuseon kokoelmissa*. Klassillisen

- arkeologian proseminaarisesitelmä, Helsingin yliopisto 2007.
- CVA = *Corpus Vasorum Antiquorum Finland fasc. 1*. Leena Pietilä-Castrén, Ria Berg, Heini Parko, Anne-Maria Pennonen, Tiina Tuukkanen, Hanne Wikström & Nina Ylikarjula. Helsinki 2003.
- DNP = *Der neue Pauly. Enzyklopädie der Antike* 1. Toim. H. Cancik – H. Schneider. Stuttgart – Weimar 1996.
- Edgren 1993 = Torsten Edgren, ”Den förhistoriska tiden”, *Finlands historia* 1, 9-270. Ekenäs 1993 (2. painos).
- Ericsson 1999 = Christoffer H. Ericsson, *I skuggan av ett krig*. Helsingfors 1999.
- Finskas 2017 = Ulla-Maija Finskas – Sari Suomalainen, ”Rauni Turkia in memoriam 1926-2017”, Ulkoasiainhallinnon verkkoviestintä 16.03.2017.
- Färling 1875 = F.J. Färling, *Katalog öfver Kejsarliga Alexanders Universitetets Historiskt-Etnografiska Samlingar*. Helsingfors 1875.
- HBL = *Hufvudstadsbladet* 1864– .
- Heinricius 1912 = G. Heinricius, *Anteckningar om Immanuel Ilmoni enligt bref och dagböcker*. (Skrifter utgivna av svenska litteratursällskapet i Finland 109). Helsingfors 1912.
- Helikon* 1988– .
- Hjelt 1915 = Arthur Hjelt, *Matkahavaintoja Raamatus mailta 2. Ylös Jerusalemiin*. Helsinki 1915.
- Humina – Nieminen 2001 = ”Eurooppalaisen kokoelman muotoutuminen”, *Madonna. Onni Okkosen eurooppalainen kokoelma*, 22–36. (Joensuun taidemuseon julkaisu 1). Toim. Eino Nieminen. Jyväskylä 2001.
- HYKA = Helsingin yliopisto, Keskusarkisto
- Härö 1984 = Mikko Härö, *Suomen muinaismuistohallinto ja antikvaarinen tutkimus. Muinaistieteellinen toimikunta 1884–1917*. Helsinki 1984.
- Ikäheimo et al. 1992 = J. Ikäheimo, J. Okkonen & J.-P. Ruuskanen, ”Joensuun taidemuseon antiikkikokoelma”, *Faravid* 16, 1992, 45–62.
- Jalander 1938 = Y.W. Jalander – Lennart Skoglund, *Suomen apteekit ja niiden omistajat 1689–1938*. Helsinki 1938.
- Jokinen 1951 = Helvi Jokinen, ”Evert Tähhkää, tamperelainen taiteenharrastaja ja maailmanmatkaja”, *Tamperkoski* 1951:1, 3–7.
- Kajava 1998 = Mika Kajava, ”Materiali epigrafici e documentazione sulle iscrizioni in Finlandia”, *Epigrafi e studi epigrafici in Finlandia* (ActaIRF 19), 73–77. Toim. Heikki Solin. Rooma 1998.
- KaKi = Kansalliskirjasto
- Kaukomieli* 1876– .
- Kotitaide* 1902–1918.
- Luther 2000 = Georg Luther, ”Ignatius, Karl Ferdinand”, *Studia Biographica* 4, (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura), Helsinki 1997–. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu: <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3489>
- Martin 1897 = FR. Martin, ”Föremål af koppar och brons från Egypten och Cypern samlade år 1896”, *Kongl. vitterhets historie och antiqvitetens akademis månadsblad* 26, 1897, 111–143.
- Mäkinen 2000 = Ilkka Mäkinen, *P.U.F. Sadelin (1788–1858). Präst, skribent och biblioteksman*. (Finnish Information Studies 159). Tampere 2000.
- Nevakivi 1995 = Jukka Nevakivi, *Ždanov Suomessa: miksi meitä ei neuvostoliittolaistettu*. Helsinki 1995.
- Nieminen 2001 = ”Onni Okkosen kokoelmat Joensuun taidemuseossa”, *Madonna. Onni Okkosen eurooppalainen kokoelma*, 13–18. (Joensuun taidemuseon julkaisu 1). Toim. Eino Nieminen. Jyväskylä 2001.
- Niinivaara 1966 = Seppo Niinivaara, ”Konstindustrimuseets historik”, *Konstflitföreningen i Finland. Årsbok* 1966, 40–53. Helsingfors 1966.
- Niinivaara 1967 = Seppo Niinivaara, ”Museimannen Gustaf Strengell. Fasetter i ett kubistiskt porträtt”, *Konstflitföreningen i Finland. Årsbok* 1967, 41–55. Helsingfors 1967.
- Nutid. Tidskrift för samhällsfrågor och hemmets intressen* 1895–1915, 1917.
- Ogden 2002 = Daniel Ogden, *Magic, witchcraft, and ghosts in the Greek and Roman worlds*. Oxford 2002.
- Pennonen 2002 = Anne-Maria Pennonen, *Suomalaiskokoelmien roomalaisia keramiikkalampuja*. Taidehistorian pro gradu tutkielma, Helsingin yliopisto 2002.
- Pietilä-Castrén 1992 = Leena Pietilä-Castrén, ”A Copy of the Praxitelian *Anapauomenos* in Finland”, *Arctos* 26, 1992, 97–104.
- Pietilä-Castrén 2003 = Leena Pietilä-Castrén, ”Kyproksen keramiikka Suomessa”, *Meillä Euroopassa. Juhla-kirja professori Päivi Setälälle* 20.1.2003, 76–82. Toim. Laura Kolbe – Liisa Suvikumpu, Helsinki 2003.
- Pietilä-Castrén 2006A = Leena Pietilä-Castrén, ”Werner von Hausen – antiikin ja Italian inspiroima kuvataiteilija”, *Klassinen tapaus. Dos. Eero Jarva 60 vuotta*, 181–195. Toim. V.-P. Herva – J. Ikäheimo. Oulu 2006.
- Pietilä-Castrén 2006B = Leena Pietilä-Castrén, ”Antika vaser som gåvor på 1900-talet”, esitelmä Keramik i kon-text -kollokviossa Kööpenhaminassa 03.11.2006.
- Pietilä-Castrén 2007 = Leena Pietilä-Castrén, *The Graeco-Roman Terracotta Figurines of Finland and Their Collectors*, (PMFIA 11). Helsinki 2007.
- Pietilä-Castrén 2007B = Leena Pietilä-Castrén, ”Evan sin perheen jäseniä Suomessa”, *Helikon* 1, 2007, 7–10.
- Pietilä-Castrén 2010 = Leena Pietilä-Castrén, ”Marmorpojken och donator Walter Sjöberg”, *Svenska Gården i Borgå. 75 år i kulturens tjänst*, 151–156. Toim. M. Björklund. Borgå 2010.
- Pietilä-Castrén 2011 = Leena Pietilä-Castrén, ”Werner von Hausenin Italia”, *Italiassa ja Saksanmaalla. Taiteilijoiden ja taiteentuntijoiden matkassa 1840–1930*, 239–251. Toim. T. Jokinen – H. Selkokari. Helsinki 2011.
- Pietilä-Castrén 2013 = Leena Pietilä-Castrén, ”Antikvaarisia mikrohistorioita”, *Kivi – sakset – papyrus*.

Kirjoituksia professori Jaakko Frösénin 70-vuotissyntymäpäivän kunniaksi, 98–108. Toim. Mika Kajava, Erja Salmenkivi & Manna Satama. Helsinki 2013.

Pietilä-Castrén 2015 = Leena Pietilä-Castrén, "Necessities for Life and Eternity – Ancient Oil-flasks in Finnish Collections", *Finskt Museum* 120–122, 2013–2015, 24–43.

Pietilä-Castrén 2016 = Leena Pietilä-Castrén, "A lost pinakion rediscovered", *Hesperia* 85, 2016, 201–205.

Pikoff 1938 = E. Pikoff, Landsmän i ryska marinen 1808–1918 (Suomen sukututkimusseuran julkaisuja 14). Helsingfors 1938.

Puokka 1963 = Jaakko Puokka, "Onni Okkosen taidekoti", *Taide* 3, 1963, 116–120.

Rajavuori 2003 = Tuuli Rajavuori, "Wiipurilaisen osakunnan tutkimus- ja keruuretket 1876–1893, *Kaukomieli* 16, 2003, 8–27.

Raninen 2015 = Sami Raninen – Anna Wessman, "Rau-takausi", *Muinaisuutemme jäljet: Suomen esi- ja varhais-historia kivikaudelta keskiajalle*, 215–364. Toim. G. Hagg-rén, P. Halinen, M. Lavento, S. Raninen & A. Wessman. Helsinki 2015.

Reinholm 1857 = H.A. Reinholm, *Kejs. Alexanders uni-versitetets Ethnografiska Museum*. Helsingfors 1830–1857.

Rintala 2006 = Liisa Rintala, "Kustaa Hiekan matkoista", *Kustaa Hiekka ja Hiekan taidemuseo*, 81–100. Toim. L. Rintala. Tampere 2006.

Rosenqvist 1916 = V.T. Rosenqvist, *Carl Synnerberg*. Helsingfors 1916.

SKS = Suomalaisen kirjallisuuden seura

SLSA = Svenska litteratursällskapet i Finland, arkiv.

Stenfors 1994 = Pia Stenfors, *Raahen museon antiikkiko-koelma*. Yleisen historian pro-gradu-tutkielma, Oulun yliopisto 1994.

Strengell 1914A = Gustaf Strengell, "Taideteollisuus-yh-distyksen museo – huomaamatta jäänyt sivistyslaitos", *Kotitaide*, joulunumero 1914, 24–26.

Strengell 1914B = Gustaf Strengell, *Opas Taideteolli-suusyhdistyksen museossa, joka sisältää Suomen Taidete-ollisuus-yhdistyksen ja H.F. Antellin kokoelmiin kuuluvat taideteollisuus tuotteet*. Helsinki 1914.

Suhonen 2000 = Pekka Suhonen, *Ei vain muodon vuok-si: Suomen taideteollisuusyhdistys* 125. Helsinki 2000.

Taide 1930, 1945–1952, 1959– .

Tainio 2007 = Kai Tainio, *Birgitta Lojanderin Välimeren kokoelma. Erityistarkastelussa lasiesineet*. Klassillisen arkeologian proseminariesitelmä, Helsingin yliopisto 2007.

Talvio 1993 = Tuukka Talvio, *H. F. Antell ja Antellin val-tuuskunta*. Helsinki 1993.

Talvio 2005 = Tuukka Talvio, "Raha-, mitali- ja taide-kabinetti Suomen kansallismuseon edeltäjänä", *Museon muisti. Ritwa Wäreén juhkakirja*, 67–81. (Taidehistori-allisista tutkimuksista 31). Toim. T. Talvio. Helsinki 2005.

Talvio 2007 = Tuukka Talvio, "Keckmanin Kreikan ra-hojen kokoelma on nyt Kansallismuseossa", *Helikon* 2, 2007, 16–19.

Talvio 2016A = Tuukka Talvio, *Ikkuna menneeseen ja tulevaan. 4/Suomen kansallismuseo*. (Museoviraston jul-kaisuja 7). Helsinki 2016.

Talvio 2016B = Tuukka Talvio, "The earliest collection of ancient coins in Finland", *Suadente nummo vetere. Studi in onore di Giovanni Gorini*, 381–386. Toim. M. Asolati, B. Callegher et al. Padova 2016.

Tammerkoski 1938– .

Teittinen 2011 = Sanna Teittinen, "Anitra Lucander – värin runoilija". *Anitra Lucander. Värin runoilija, en fär-gens poet, a poet of colour*, 13–48. Toim. P. Talasmaa et al. Espoo 2011.

Tudeer 1891 = O.E. Tudeer, "Käynti Hissarlikissa Schlie-mannin luona. Matkamuistelmä", *Valvoja* 7–8, 1891, 349–374.

UM arkisto = Ulkoministeriön arkisto

Vallinkoski 1963 = J. Vallinkoski, *Turun Akatemian väi-töskirjat 1642–1828, 2: Jac. Flachsenius – A. Kempe*. Hel-sinki 1963.

Vallinkoski 1964 = J. Vallinkoski, *Turun Akatemian väi-töskirjat 1642–1828, 3: A. Kempe – Aesch. Petraeus*. Hel-sinki 1964.

Vallinkoski 1966 = J. Vallinkoski, *Turun Akatemian väi-töskirjat 1642–1828, 5: H. Snellman – O. Öhrlin*. Helsin-ki 1966.

Valvoja 1880–1922(–1968).

Väisänen 2001 = Maija Väisänen, "Donner, Otto", *Studia Biographica* 4, (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura), Hel-sinki 1997–. Kansallisbiografia-verkkójulkaisu: <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilö/3179>

Värä 2009 = Einar Värä, "Gustaf Fredrik Böning – en bortglömd föregångare inom estnisk-finska relationer", *Historisk Tidskrift för Finland* 64, 2009:3, 320–333.

Wikström 2001 = Hanne Wikström, "Kansallismuse-on roomalaisen lasin kokoelma", *Suomen Museo* 2001, 39–52.

Zampieri – Lavarone 2000 = Girolamo Zampieri – Be-niamino Lavarone, *Bronzi antichi del Museo archeologi-co di Padova*. Rooma 2000.

ÅA = Åbo Akademi.

Kuvalähteet

Kuva 1: Museovirasto.

Kuva 2: Muotokuva, tuntematon tekijä. Valokuva Hel-singin yliopistomuseo.

Kuva 3: Museovirasto. Valokuvaaja Ilari Järvinen.

Kuva 4: Piirros, Tiina Tuukkanen, CVA, s. 33, fig. 43.

Kuva 5: Museovirasto. Valokuvaaja Ilari Järvinen.

- Kuva 6: Museovirasto. Valokuvaaja L. Pietilä-Castrén.
Kuva 7: Museovirasto. Valokuvaaja Ilari Järvinen.
Kuva 8: Raahen museo.
Kuva 9: Museovirasto. Valokuvaaja Ilari Järvinen.
Kuva 10: Designmuseo 2017.
Kuva 11: Rahakammio. Valokuvaaja Outi Järvinen.
Kuva 12: Museovirasto. Valokuvaaja Ilari Järvinen.
Kuva 13: Hiekan taidemuseo. Valokuvaaja E. M. Staf.
Kuva 14: Sara Hildénin taidemuseo.
Kuva 15: Museovirasto. Valokuvaaja Ilari Järvinen.
Kuva 16: Museovirasto. Valokuvaaja Tiina Tuukkanen 1999.
Kuva 17: Piirros Heini Parko, *CVA*, s. 20, fig. 22.
Kuva 18: Museovirasto. Valokuvaaja Ilari Järvinen.
Kuva 19: *Vradini*-sanomalehti 28.10.1958. Museoviraston kuva-arkisto.
Kuva 20: Joensuun taidemuseo. Valokuvaaja Eino Nieminen.
Kuva 21: Öljyväri kankaalle 30 x 44 cm. Sihtolan Imatrankokoelma, Imatran taidemuseo.
Kuva 22: Kulttuurien museo. Valokuvaaja Tiina Tuukkanen 1999.
Kuva 23: P. Castrénin kokoelma / Klassikkoiden opetus-kokoelma. Valokuvaaja Tiina Tuukkanen 1999.
Kuva 24: Helsingin yliopistomuseon Lojander-kokoelma ja Taidehistorian Ericsson-kokoelma. Valokuvaaja L. Pietilä-Castrén.
Kuva 25: Helsingin yliopistomuseon Suolahti-kokoelma. Valokuvaaja L. Pietilä-Castrén.
Kuva 26: Museovirasto. Valokuvaaja Ilari Järvinen.